

Олена Печорна

ГРІШНИЦЯ

Книга-сповідь, книга-надрив!

Свята грішниця, янгол, що шукав раю на землі та раз у раз падав у самісіньке пекло, Лариса з'явилася на світ у родині алкоголіків. На відміну від її молодшої сестри їй вдалося вижити... і пережити те, що здавалося страшнішим за смерть. Її тіло надто принадне, щоб належати їй, це вона зрозуміла ще в дитинстві. Згвалтування не зламало її, а коли вона дізналася про вагітність... зраділа. Із народженням хлопчика її життя набуло сенсу. Але страшна хвороба, яку знайшли у малюка, штовхає її на слизьку стежку. Повія, хвойда – хай так, але вона дістане гроші на лікування...

Плакала до ранку, доки не втомилися сльози. Їм теж набридає литися, а може, вони просто закінчуються, бо пересихає джерело? Мое поступово перетворювалося на пустелю, з якої вода пішла надовго, якщо не назавжди. Нарешті я сповзла з ліжка, похитуючись, підійшла до столу, вийняла фотографії сина, ще раз зазирнула в очі Славка, а потім навстіж розчинила вікно. В обличчя різонуло морозне повітря, а десь високо в небі хтось дихав так голосно, що ставало страшно. Ти маеш жити, мій маленький. Ти житимеш, нехай із грішною матір'ю, але їх же не обирають, правда?

www.bookclub.ua
www.trade.bookclub.ua

ISBN 978-966-14-1280-3

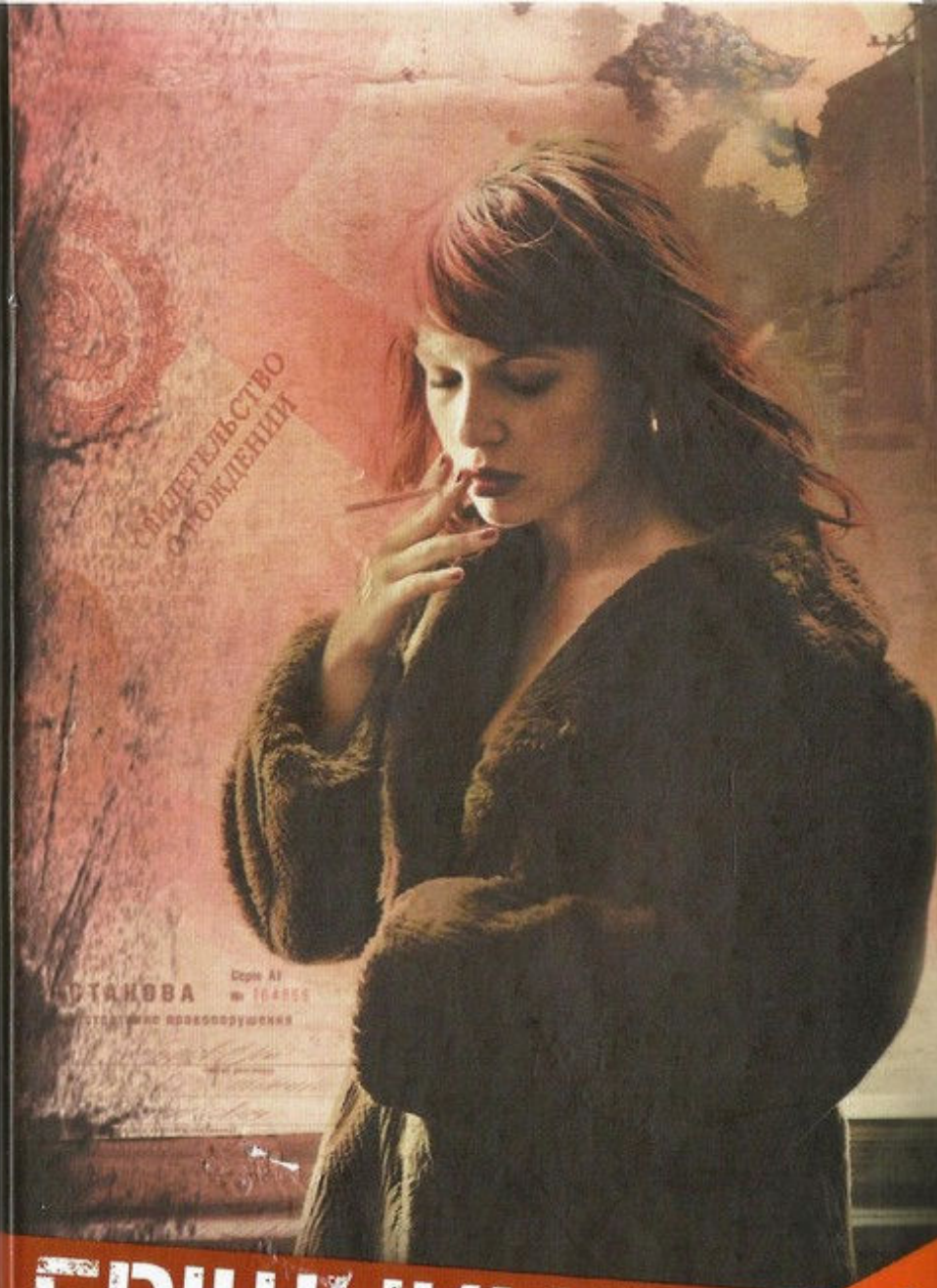

9 789661 412803

Олена Печорна
ГРІШНИЦЯ

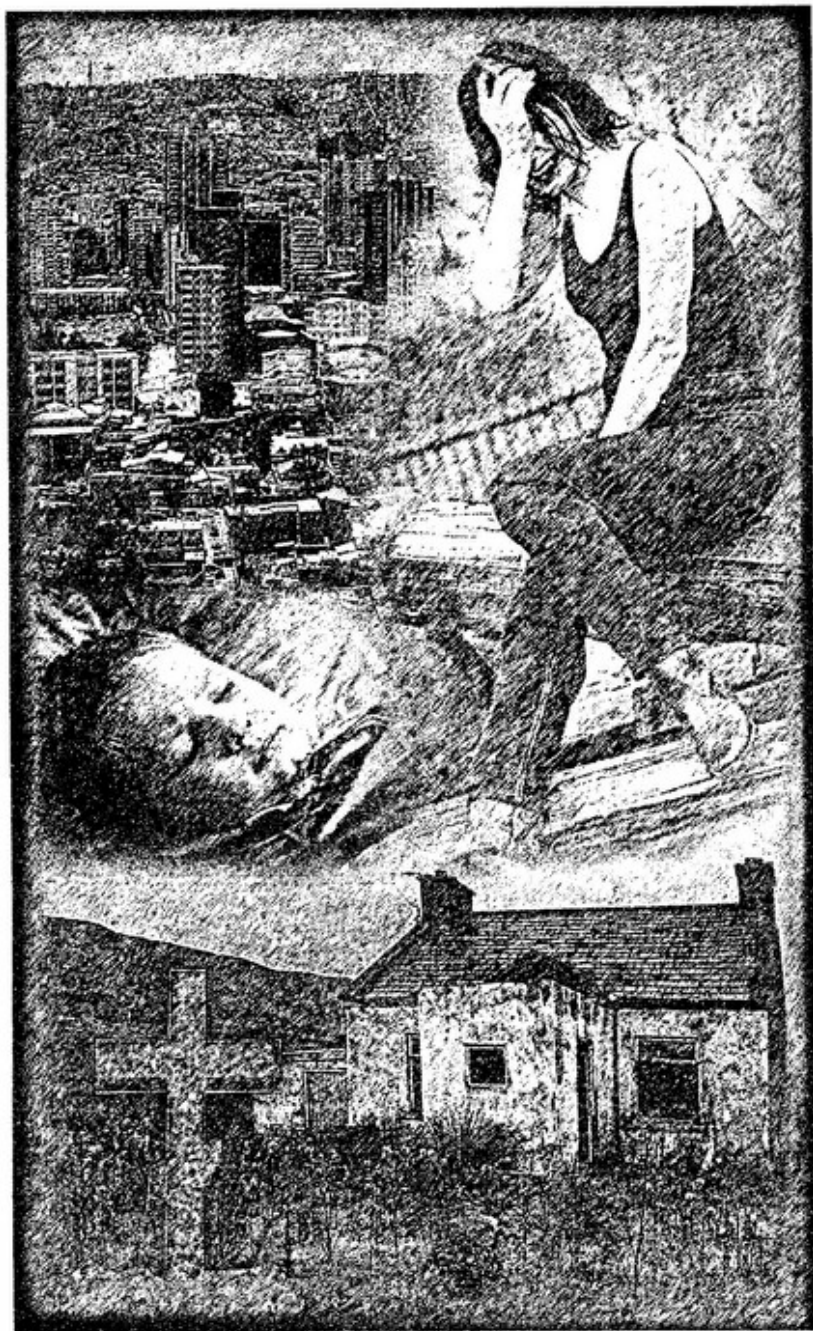
ВИДАВНИЦТВО
О РОЖДЕНИИ

ГРІШНИЦЯ

Олена Печорна

ВИДАВНИЦТВО
КАНА СМЕРТНОГО ДОЗВОЛУ

ГРІШНИЦЯ

Олена Печорна

ВИДАВНИЦТВО

КЛУБ СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЯ

Харків

2011

ББК 84.4УКР
ПЗ1

Жодну з частин даного видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Дизайнер обкладинки *IvanovITCH*

Художник *Надія Величко*

- © Сердюк О., 2010
- © Книжковий Клуб «Клуб
Сімейного Дозвілля», ви-
дання українською мо-
вою, 2011
- © Книжковий Клуб «Клуб
Сімейного Дозвілля»,
художнє оформлення,
2011

ISBN 978-966-14-1280-3 (доп. наклад)

Передмова

Я читаю повільно, тому не хапаюся за все підряд, мушу обирати. Тож, отримавши пропозицію від «Клубу Сімейного Дозвілля» прочитати дебютний роман Олени Печорної «Грішниця» та написати передмову, я, звісно, захвилювалась — її не напишеш, не прочитавши твір. А читати — то відкласти інші справи...

І от роман прочитано. Доволі швидко. У дні його читання думки мої все линули до героїні та її долі, і я поспішала повернутися до тексту. Нелегку місію взяла на себе авторка — розповідати читачеві такі серйозні речі.

Олена Печорна не лоскоче читача, викликаючи в нього штучну веселість, але й не намагається шокувати, кидаючи його в моторошні будні Лариси, головної героїні, життєву стежку якої ми маємо можливість прослідкувати в романі. Розділи про сьогодення героїні, мов намистини, чергуються з розділами про її дитинство, потім про юність. Авторка майстерно нанизує їх, зчіпляючи ключовим словом, наскрізною думкою, розмірковуючи над сплетінням людських доль та пробуджуючи думки й почуття читача.

Співпереживання, єднання з героїнею виникає з перших сторінок роману. І, як на мене, воно є одним із критеріїв художності. Бо твори, які зачіпають лише розум, звісно, можуть бути цінними та корисними, але сила слова, що бентежить до того ж і душу, дається не кожному.

Героїня роману — наша сучасниця. Події, описані в романі, відбуваються в провінційному містечку, у селі Чорнобильської зони та в Києві, тож будуть впізнаваними для багатьох читачів. Характери персонажів теж реальні, можна сказати, типові. І навіть коли читаєш про те, з чим раніше не стикався у власному житті, не виникає думки про неймовірність описаного,

про «творчі фантазії». Тому що життя часом дає такі «матеріали», перед якими бліднуть і романи, і серіали.

Ще однією героїнею роману, що проходить від першої сторінки до останньої, є любов. Глибока загальнолюдська любов, за яку чіпляється людина над прірвою, бо саме любов тримає на цьому світі попри все. І як найвище її виявлення — материнська любов. Любов до дитини — чи то вона ще зародок на екрані ультразвукового апарату, чи вже немовля, чи хвора тілом дитина, за життя якої мати бореться, йдучи на все, чи то дорослий син, якого занапастив Чорнобиль, чи здоровий син із хворою душею, котрий переходить межі людської поведінки, але для матері залишається синочком...

Багато подій, багато думок. Багато жінок. Здебільшого сильних. Вони мусили стати такими, бо мали заради чого жити. Дочитавши роман, не почувашся втоптанним в багнюку, не хочеться лізти в петлю, ти йдеш жити далі з усвідомленням своєї сили і з вірою в те, що світ — не збіговисько покидьків. А також є сили небесні, які не полишають тебе на твоїй стежці.

«Людині дано не більше й не менше того, що вона здатна витримати, щоб прожити. То був мій шлях, тепер я це знаю і у свою хвилину піду — не озираючись, без прокльонів, з молитвою за тих, кого любила чи ненавиділа, ще заберу гріхи й залишу по собі Любов — щоб світ став кращим».

«Грішниця» — роман терапевтичний, роман-сповідь і роман-підтримка.

Безумовно, він буде дуже цікавий жінкам. Але, хоч як здивувало це авторку, на літературному конкурсі чоловіча половина журі одностайно високо оцінила її рукопис і присудила твору Міжнародну українсько-німецьку літературну премію імені О. Гончара 2010 року.

В добру путь, авторе!

В добру путь, читачу!

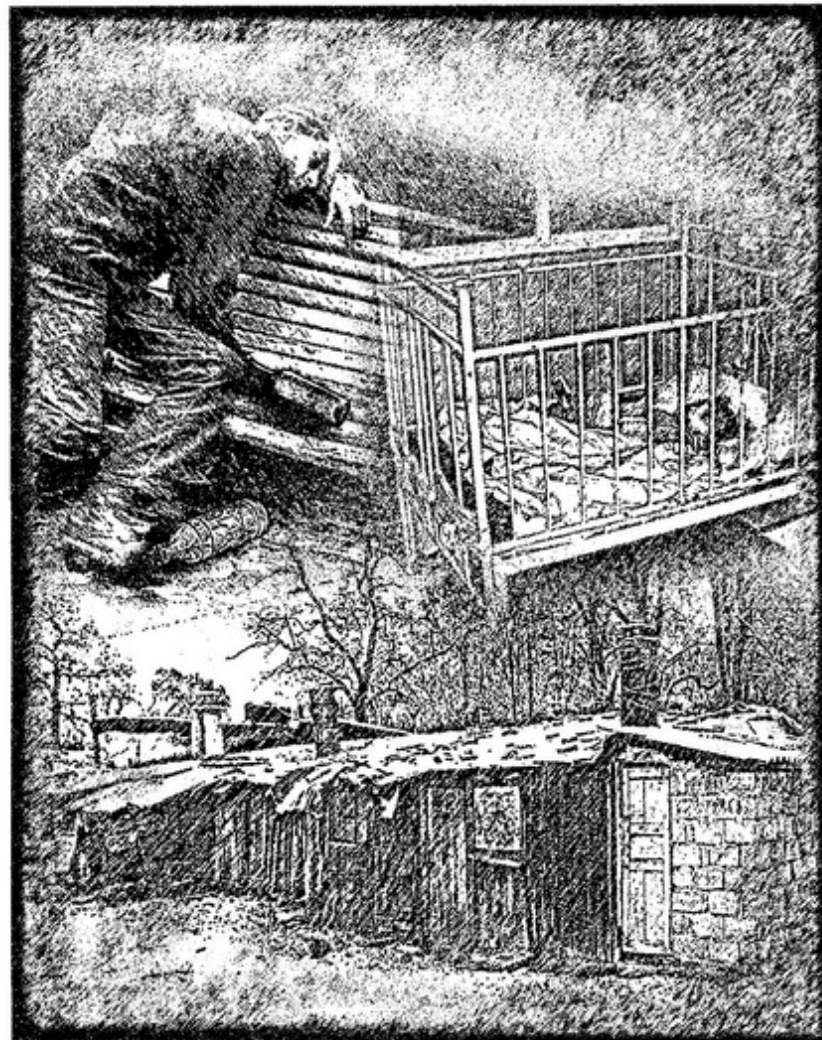
*Щиро — Міла Іванцова,
письменниця, перекладач, викладач, журналіст*

У нас є крила, і над нами немає неба.

Бі Дорсі Орлі

Воно всередині нас.

Частина I
У БУДИНКУ З ПРИМАРАМИ

Небо обвисло, притиснуте невидимим тягарем води, а на горизонті розповзалася моторошна чорнота. Не хмара, а якесь велетенське Ніщо, у якому назавжди зникали осінні сні та поодинокі контури пташиних зграй. Здавалося, ще трохи, й осиротіле небо впаде. Швидше б, шепнула осінь.

Лариса байдуже дивилася на чорноту неба, ледь встигаючи за невидимим провідником. Куди так поспішати? Її світ вже давно чорного кольору.

Ось дійшла нарешті до краю, зупинилась. Усе. Осінь зіщулилась, відпустивши холодну руку, глянула на жінку ще раз та й пішла назад. Далі — ЗОНА, а це і є кінець, принаймні, іншого осінь не знає, вибачайте, просили — довела.

Гостя прислухалась. Тихо. Тільки-от ця тиша дивна, дика, схожа на ту, що бачила сотворіння світу, неначе тиша кінця й тиша початку — рідні сестри-близнючки з одним обличчям на двох. Утім, про це мають краще знати ті, хто ще лишився жити й помирати в колись мирному царстві атома.

Жінка спинилася біля старого дерев'яного паркану, густо обліпленого павутинням бабиного літа, набрала повні легені тиші й зробила перший крок. На затишному подвір'ї занурена в себе бабуся розкидала золотисті зернята кукурудзи, а заклопотані кури ловили ці залишки сонця. Волохатий пес ліниво розглядав сонних мух, що лазили по його мисці, навіть не звернувши уваги на тінь жінки, хоча зазвичай дуже ревно оберігав оселя від чужих, тим паче, що приїжджих тут узагалі рідко бачили. Господиня ненароком підвела голову й застигла, неначе перед нею з'явився живий мрець.

Незнайомка була по-справжньому вродливою, таких облич за все життя можна побачити лиш кілька, та й то, якщо

пощастить. Кожна лінія правильна до досконалості: великі очі кольору землі й опалого листу, спокусливі вуста, густе темне волосся, і тіло — храм з обірваними дзвонами, що давно мовчать. Гостя поставила невеличку валізу на землю й подивилася прямо в очі. Баба Марія перехрестилася й тупнула ногою на Шавка, який нарешті грізно загарчав, а потім щиро махнула в бік хати теплою рукою, немов знала цю примару увесь свій вік.

— Та не стій, дочко, заходь до хати. Бач, скоро дощ піде, я зараз теж буду йти.

Жінка лише кивнула й зайшла до будинку. Там були кухня й усього дві кімнати. Пахло деревом. Сучасні багатоповерхівки деревом не пахнуть, може, тому й видаються такими штучними, а цей дім — живий. Він дихав й умів бути гостинним. Лариса сіла на старий стілець і почала роздивлятися сухі трави, що звисали зі стелі в сінях. Від них війнуло простором та полем, мабуть, ще цього літа вони на ньому розмовляли з вітром. Зараз поле порожне й мертво, ним гуляє осінь.

— На трави, дитино, дивишся? Ліки це, від хвороб різних рятують. Я й для тебе травичку знайду, вона хоч і не врятує, але біль із тіла допоможе вигнати.

Лариса зітхнула:

— А з душі? Такої травички у вас не знайдеться?

Бабуся мовчки підійшла до жінки й лагідно погладила по голові, як хвору дитину.

— Такої, доню, нема. Це лише ти сама зробити зможеш, і не кажи, що сил нема. Якщо стільки болю в собі тримаєш, значить — сильна. Ось поживеш у мене, дасть Бог, і полегшає, бо з цього світу йти треба легко — без тягарів.

Лариса заховала обличчя на теплих грудях старої й заплакала — вперше за кілька останніх років. По шибках вдарили краплі, важкі й холодні. Небові теж мусило полегшати.

З того дня на загубленому в зоні хуторі оселилася дивна гостя. Жителі цієї глушини рідко бачили незнайомців, тим паче

тих, хто тут відпочивав, можна було хіба що намалювати — і то в уяві. Часом заїжджали якісь експерти, дослідники, комісія чергова перед новою річницею трагедії, а так — хоч вовком вий. Може, тому тут і стільки вовків розвелосся? Аби було кому вити від приреченості.

Зрозуміло, що поява нового обличчя викликала реакцію, схожу на невеличкий вибух. Два десятки мешканців дружно почали шукати знайомства, цікавість буквально лізла з кожної щілини стареньких парканів. В оселю щоразу забігав хтось, щоб позичити солі, сірників чи олії. Марія Степанівна мужньо відбивала всі спроби щось розвідати й трималася неприступною фортецею, розуміючи, що найліпші ліки для її гості — спокій. Недарма ж за ним приїхала аж сюди, до зовсім незнайомої людини.

— Та, Лідо, кажу ж, вона небога моєї подруги. Захворіла дуже, бач, бліда яка, от і вирішила трохи народними ліками очиститись. Не тривожте людину зайвими розмовами, приїде час — сама заговорить.

Жінка притулила до грудей миску з позиченою мукою й скептично обвела поглядом пучечки сухих трав:

— Ой, щось тут не так, сусідко. Може, і лікуєш ти добре, дав Бог вміння, та навряд чи хтось із чужих тут схоче жити. Екологія не та, щоб хворих воскрешати.

— Не та, а ось живемо. Йй, моя дорогенька, втрачати нічого, лікарі лише руками розвели, вдіяти нічого не можуть. Ще раз прошу, не чіпайте мені дитину, нехай від людей відпочине.

Лариса слухала, як цокає старовинний годинник на стіні, і була наче тут і водночас не тут. Цікавість тутешніх мешканців їй мало обходила: звикла бути самотньою навіть у натовпі, та й після галасливої столиці, де незнайомі обличчя безкінечно з'являються й зникають, кілька нових не створювали проблеми. За весь час перебування тут вона лише раз одягнула на себе панцир, коли захмелілий кавалер у порваних штанах спробував залицятися прямо біля копанки за городом Марії Степанівни. Це місце було особливим, принаймні, раніше

вона не відчувала нічого подібного, здавалось, що його створили саме для неї, чи, може, навпаки, неважливо. Головне, що тут концентрувалося стільки затишку й тиші, що вона могла відгородитися ними від себе самої. І раптом компанія цього невдахи. Крижана відповідь боляче різонула по вухах, а залицяльник тільки густо почервонів, навіть вилаялись у відповідь не зміг. Треба ж такому статися, щоб такі звичні, ледь не рідні слова, що підходили, до речі, для будь-якої ситуації, раптом зрадили. Уже увечері, за пляшкою, у товаристві сусіда Мишка, вони повернулись, всі до останнього, і тепер стрибали один перед одним, щоб зірватися з язика господаря.

— Та ти й уявити собі не можеш, як ця столична цяця на мене подивилася, ніби в ополонку провалився... Бр-р-р, аж протверезів одразу. Тьху, не баба, а відьма. Ще й каже, інтелігентно так, прости, Господи, що я Вас сюди не кликала, то не пішли б Ви... Ет, я б розказав, куди їй сходити треба, я б її...

— Та що ти так розходився, Петровичу? Далась вона тобі. Наші кажуть, що хвора. Зарази якоїсь кортить дістати? Ось давай краще вип'ємо. Наливай!

Звикнути можна до всього, навіть до чужих таємниць. Десь за два тижні цікавість до незвичної гості нікуди не зникла, тільки стала спокійнішою, а згодом якось поступово й непомітно перетворилася на щось ледь відчутне. Воно вже не заважало, зате додавало барви сірим будням місцевих мешканців. Так-так, вони звикли до самотньої жіночої постаті біля озера-копанки, наче вона завжди була тут, у якийсь незбагненний спосіб довершуючи щось єдине й цілісне. А чи сама вона була тут присутня? Тільки й того, що сиділа в плетеному кріслі-гойдалці й мовчала хвилину за хвилиною, година за годиною, день за днем. Навіть уночі, коли від безсоння слухала годинникове «тік-так», ловила себе на відчутті повної відсутності часу. Він перестав для неї тут існувати.

— Ну що це ти, доню, вигадала? Сидіти в дощ біля води, та ще з твоїм кашлем! Ану швиденько в дім, гойдалку я сама занесу.

У будинку за ці кілька годин стало вогко. Лариса мовчки слухала, як дощ тарабанить свою незрозумілу пісеньку по віконних шибках, і думала, що якби комусь із композиторів вдалося відтворити цю мелодію, то це було б просто геніально.

— Я, напевно, у грубці розпалю, доню, як ти гадаєш?

— Та мені нічого, можна й так.

— Ні-ні, розпалю, а то восени дощі сирі, не такі, як улітку. Ще й трави можуть свою цілющу силу згубити.

Лариса спостерігала, як господиня заходилася біля грубки, старенької, місцями облупленої, зате вірної. Каже, що в цієї грубки серце тепле, тому й не хоче іншої ставити. Червоні язички полум'я розпочали свій магічний танок, від якого одразу війнуло теплом. Дрова пахли смолою й сосновим лісом. Тут навколо стільки сосен. Тягнуть руки до неба в німій молитві. За кого моляться? За чії душі?

Годинник на стіні заглядав у вічність, те, що колись було соснами, потріскувало у вогні, а дощ продовжував ходити по даху туди-сюди й постукувати у вікна. Жінка заплющила очі.

— А чому ти не спиш, дитино? Сон теж лікує, та ще й як.

Лариса здригнулась. Звідки старенька дізналась, що нормально спати вона не може, і вже давно? Безсоння наче катування, тільки інквізиція — ніч, що стискає змучене тіло в чорних лещатах, де немає снів, самі марення та жахіття. Лариса боялася свого ката в чорній мантиї, навіть ненавиділа. Правда, тут цей страх задрімав, але все ще був поруч. Жінка навіть помітила, що може на деякий час провалюватися в НіЩО. Воно не додавало сили тілу, однак не мучило. Іноді вона навіть думала, що снів не буває, їх вигадують люди, щоб кожен зміг заповнити чимось конкретним власне ніщо.

— Я не вмю.

— Доню, але ж раніше ти вміла бачити сни, от у дитинстві, наприклад.

— У мене не було дитинства.

Марія Степанівна заходилася накривати на стіл. Вечеряли мовчки. Лариса майже нічого не їла, хоча таких смачних і простих страв не куштувала дуже давно. Марія Степанівна

так само мовчки прибрала зі столу й накрила його білою полотняною скатертиною. Гостя ще трохи посиділа біля грубки, а потім пішла у свою кімнату... провалюватися в ніщо.

— Ти б помолилася, дочко.

Жінка сумно всміхнулася:

— Не можу, бо не знаю кому.

Старенька закивала головою:

— Ой, багато горя в тобі, дитино, на декілька людських життів вистачило б. Та ти не ховай його в собі й не жени від себе. Його пережити треба, тоді й відпустите одне одного.

— А хіба я не пережила його?

— Ні.

— Не розумію.

— Значить, ще не час.

Цієї ночі дощ перейшов у зливу, а злива — у страхітливе завивання. Здавалось, якась надприродна сила хотіла зірватися з ланцюгів, а вони не пускали, тримали міцно. Смикалась, кидалася в усі боки, а коли зрозуміла, що сил не вистачить, — завилала. Страх знову згадав про Ларису, а нічні жахи привели до ліжка всіх привидів минулого. Ті оточили жінку моторошним колом, з якого не було виходу, і воно ставало дедалі щільнішим, вужчало, стискало й врешті — зімкнулося.

Марія Степанівна прокинулася від крику, одразу навіть не змогла зрозуміти, що він може належати живій людині, а потім кинулася до сусідньої кімнати. Її гостя, наскрізь мокра від дощу й крижаного поту, кидалася з одного кутка кімнати в інший, розчиняла вікна, когось хапала за руки, від когось тікала, когось любила, когось проклинала, потім знесилено впала на мокру підлогу й затихла — уже без свідомості.

Перше, що побачила Лариса, коли отямилась, — сонце. Величезне. Кругле. Світле. Проте ХОЛОДНЕ, ніби зимове. Тіло трусило, у кожній клітині зачала втомата. Навіть дихати не хотілось.

Марія Степанівна поралася біля печі в першій кімнаті. Звідти пахло червоним борщем, пирогами й травами. Останні пахли так знайомо, але зрозуміти, що це, Лариса ніяк не могла. Здавалось, це запах її минулого — далекого-далекого, ніби на зорі людства. Так-так, цим запахом було просякнуте її дитинство. Невже колись вона була дитиною?

Господиня зазирнула до кімнати й привітно посміхнулася хворій:

— Ну от. Вже полегшало?

Лариса хитнула головою: ні, мабуть, це неможливо.

— Колотить, доню? Ну, це нічого, значить бореться організм. Бач, який сильний, смерть у собі носить і не здається. Нічого, ми йому допоможемо трохи. Ось випий травички.

Жінка покірно випила гіркуватий на смак напій, по тілу прокотилася тепла хвиля. Марія Степанівна присіла поруч на стілець і взяла її руку у свою. Трохи шорстка, тепла долоня, такі бувають у людей великої мудрості й відкритого серця.

— Знаєш, що, дитино? Мабуть, прийшов час звільнити пам'ять. Знаю-знаю, це боляче, однак тільки так ти зможеш впоратися з бідою.

Лариса замотала головою. Ні, тільки не це, у неї не вистачить сил, щоб усе прокрутити із самого початку, неначе кадри чорно-білого кіно. Та й білого там — самі крихти.

— Треба, дочко, треба, інакше не матимеш спокою ні зараз, ні потім... по той бік.

— Я не зможу, просто не зможу.

— Зможеш, рідна моя. Господь ніколи не дає більше, ніж людина в силі витримати.

— А за що, Маріє Степанівно? За що він зі мною так?

Старенька схилила голову.

— Це нам, смертним, часом не під силу осягнути. Та я тобі ось що скажу. У кожній людині закладено якийсь сенс, і його шукати треба в її долі. Твій хрест має своє знання. Яке? За що? Якщо зрозумієш, то й спокій віднайдеш, а спокій душі людської — і є рай.

ММ

Лариса гірко всміхнулась.

— Небо не втримає раю, якщо там опинюся я — гріху за багато.

— Гріх, мила моя, тягар важкий, та його спокутувати можна. Знаєш, що я тобі пораджу? Якщо не можеш розказати все одній людині, то розкажи всім, хто знати захоче.

— А таке можливо?

— Все в цьому світі можливо. Зачекай, — старенька відкрила шухляду в комоді й довго щось там шукала, а потім простягнула товсту книгу для нотаток, усю в багрянному листі, — Ось. Тримай. Вже не пам'ятаю, після якої саме комісії один японець залишив мені її, та от біда — не написана та книга ніким, я не дуже охоча до письма, так і лежить, видно, на тебе чекала. Візьми, візьми й напиши все, як є. А що потім робити з нею, далі видно буде.

— Дивні у Вас, Маріє Степанівно, способи лікування.

— Та я що? Я — маленька людина... однак що це ми з тобою балачки розвели, у печі борщ википить, голодні залишимось.

За вікном кружляло багряне листя. Невже осінь уже сходить кров'ю й ось-ось має зітхнути востаннє? З півночі вітер усе частіше приносив перші ознаки морозів, особливо це відчувалося під ранок. Марія Степанівна почала топити піч або грубку кожного дня, тому навіть уночі було тепло, однак зовсім не так, як буває тепло у квартирах чи будинках із газовим опаленням. Тут здавалось, що будинок зігріває сам себе власним подихом.

У Лариси посилювалися напади кашлю, тому баба Марія заборонила сидіти біля озера. Тепер жінка дивилася на холодні відблиски води з вікна своєї кімнати, слухала сухий шелест опалого листя й чомусь дуже хотіла по ньому пройтися. Може, щоб зрозуміти, що це і є кінець. Вони з листям дійшли до тієї точки, яку називають фінішем. Невідомо, чи знає про це ще живе листя, а от люди зазвичай — ні. У її випадку все було по-іншому, адже жінка знала, що серйозно хвора. Хвороба рано чи пізно виграє останній бій із тілом. А коли це

станеться, — через день, тиждень, місяць чи рік, — вже не мало суттєвого значення, для неї — так точно.

На столі біля самого вікна лежала ненаписана книга. Лариса іноді брала її до рук, гортала чисті аркуші й думала, що може на них написати. Спогади про пережите вирували, як гірська річка навесні, без якогось порядку, послідовності, такий собі страшенький калейдоскоп, який навряд чи можна одягнути в слова. Слова... Жінка ще довго сиділа мовчки, а потім рвучко, немов хтось міг вирвати білі аркуші з рук, поставила цифру 1 на першій сторінці.

Я пам'ятаю будинок. Він найперший, хто виринає в моїй пам'яті. Чому хто? Бо малесенька дівчинка вірила, що він живий, і від цього особливо вночі було страшно. Ще в ньому по кутках дримала темрява й павуки, а по кімнатах гуляв вітер. Він заходив у гості крізь вибиту шибку, хоча так само — крізь десятки шпарин, щілин та дірок. Від цього завжди було холодно, навіть улітку. Я так і не дізналася, хто й коли його збудував, для кого, проте, скоріш за все, я вперше побачила світ саме в ньому, принаймні, про пологовий будинок жінка, що дала мені життя, ніколи не розповідала.

Добре пам'ятаю свій куток — темний та сирий. У ньому лежав кинутий кимось обдертий матрац і хустка, вся в дірках, проїдених міллю. Це й було ліжко дівчинки, яка не любила дивитися вгору. Вірніше, боялася, адже прямо зі стелі спускалося довжелезне й густе павутиння, у якому висіли засохлі метелики, мухи, різна дрібнота, покрита товстим шаром пилюки. Я знала, що в павутинні живуть павуки, і страшенно їх боялась, як і голоду, холоду, лайок матері й побоїв батька.

Матір. Я пам'ятаю її брудною, у чомусь старому та засмальцьованому. Ще вона завжди була напідпитку з черговим синцем на обличчі, який малював їй або твердий кулак чоловіка, або ріг будинку, що невдало ставав на дорозі перед п'яною жінкою. Пила вона завжди, а ще лаялась, ніколи не посміхалась, лише реготала — брудно якимось, негарно. Звали її Світланою,

хоча цьому імені вона абсолютно не відповідала. Правда, її все одно так ніхто не називав. Кликали «Сетка», а мати відгукувалась.

Батька звали Любомиром, однак миру в ньому було ще менше, ніж у матері чистоти. Кожен із нас носить у собі свого демона, мій батько свого не мав, бо давно став ним. Він так люто ненавидів увесь світ, що часом здавалося, здатен нищити самою силою думки, хоча зазвичай використовував для цього фізичну силу — грубу, дику, сліпу, помножену на якусь звіряче натхнення. Це зараз я розумію, що то була помста маленької людини за те, що вона настільки маленька, навіть не другого сорту, ні, найнижчого, а тоді самотня дівчинка боялася самої думки про батька, вважаючи його найсильнішою істотою у світі своїх примар. Мені ніхто не розповідав про рай і пекло, однак коли я дізналася про їх існування, то зрозуміла, що жила саме в останньому, де вціліти можна було, лише сховавшись, адже наш демон самостверджувався за рахунок найслабшого з тих, хто опинявся поруч, а поруч були ми.

Пам'ятаю, як мріяла стати невидимою або навчитися не дихати, хоча найкраще — просто зникнути. Особливо обережною доводилося бути, коли на столі з якоїсь причини не ставало пляшки з мутним самогоном чи ще з якоюсь бормотухою. У будинку могло не бути їжі по кілька днів, однак присутність алкоголю була обов'язковою, інакше... Інакше починався шторм, який не виміряти жодною шкалою. Мати лаялася так, що стіни обурено відмовлялися мовчати, а батько ладен був убити одним ударом будь-кого, хто потрапляв під руку. У такі моменти ховатися навіть у найтемнішому кутку будинку було небезпечно, і я бігла з пекла в ніч, дощ, сніг, бігла з короткою молитвою: аби не наздогнав. Це відчуття, коли за тобою женуться, ніколи не вивітриться з пам'яті, воно перетворилося на інстинкт, той первісний, коли відчуваєш загрозу кожною клітиною тіла.

Одного разу, під час такої втечі, я познайомилася з тіткою Людою. Вони жили на нашій вулиці в маленькому білому будиночку, який умів посміхатися, принаймні, тоді мені так здавалося, може, тому, що його господиня була така привітна

з усіма, навіть зі мною. Того дня вона напекла своїх фірмових пиріжків з яблуками, і ними вихвалявся на вулиці її син Мишко. Хлопчик був завжди чисто вдягнений, у гарних черевичках, ситий і задоволений. Він був найщасливішою дитиною у світі. А як ще по-іншому можуть виглядати щасливі діти?

Ось і зараз він тримав у руках справжнісінький пиріжок, від якого йшов такий аромат, що ноги зрадливо затрусилися. Я не їла вже другий день і ладна була померти, лише б дізнатися, який же на смак отой пиріжок з яблуками. Напевно, мене зрадили очі, адже Мишко, відкусивши від нього раз, так і не зміг з'їсти. Він ненароком наштовхнувся на мій погляд і застиг із пиріжком у руці, хвилину стояв мовчки, а потім невпевнено простягнув його мені. Спершу я не повірила в подібне щастя, а потім вхопила, як голодне звірятко, і жадібно підбирала кожную крихту, з твердим переконанням, що це найсмачніша їжа у світі, кращого просто не вигадаш. Навіть зараз пам'ятаю отой смак чужого щастя.

— Бідна дитина... Синку, який же ти молодець, що пригостив дівчинку. Давай її запросимо в гості, а я зараз ще свіженьких винесу.

— Мамо, а що, цю дівчинку її мама пиріжками не годує?

— Її, синку, напевно, узагалі не годують.

Мишко розгублено дивився то на мене, то на матір:

— То навіщо цій дівчинці мама?

Увечері я лежала на своєму протертому матраці, задоволено поглядаючи на стіл, де мирно поблискував зеленим оком наш оберіг. Щільніше закутавшись у хустку, слухала, як за вікном періщить злива, а вітер гупає розбитими шибками, і посміхалася сама собі, знаючи, що під матрацом лежить ще цілий пиріжок — найсмачніша їжа у світі.

— Ларисо, дочко, пиріжки вже готові, давай-но обідати.

Жінка здригнулась, потім, усміхнувшись, поклала ручку на стіл, закрила блокнот і вийшла до кімнати, де господиня накривала на стіл.

— Пиріжки з чим?

— З яблуками, вони в мене найкраще виходять, їх син любив у дитинстві.

Лариса посміхнулась:

— Значить, він теж був найщасливішою дитиною у світі?

Марія Степанівна печально кивнула головою і якимось тихо прошепотіла:

— Був.

Після обіду погода раптом покращилася, сонце визирнуло з-за хмар і вже не видавалося таким холодним. Лариса дивилася, як сонячні зайчики танцювали на тарілці зі свіжими пиріжками, і думала, що пиріжки теж стали сонячними, адже гріли так, як у дитинстві. Марія Степанівна вже прибрала зі столу й присіла поруч.

— Диви, як потеплішало, мабуть, один з останніх теплих днів, а може, і є останній. Ларисо, а вийдемо надвір?

Жінка кивнула.

Свіже повітря несподівано вдарило в голову, перед очима затанцювали білі метелики, проте через хвилину стало легше. Усе-таки вона давно не виходила, а хвороба поступово ослаблює тіло. Лариса глибоко вдихнула в себе осінь і завмерла, спостерігаючи, як оголюється ліс на горизонті.

— Ларисо, може, пройдемося вулицею, мені до однієї жінки зазирнути треба, там дитина захворіла, то я настій занесу.

Жінка хвилину вагалась, адже йти до людей зовсім не хотілось.

— Та ти мене на вулиці почекаєш, я швиденько.

— Добре.

Марія Степанівна йшла не поспішаючи, тому хвора встигала за нею. Лариса поволі брела вулицею й мимоволі здригалась. Вона знайшла ідеальне місце для свого кінця. Смерть причаїлася тут ледь не в кожній дощечці чи цеглині кинутих хат. Їх було багато. Вони осиротіло темніли в страшному мовчанні без жодного подиху, просто звідси пішло життя.

— Ти дивуєшся нашим пусткам? Помирає село. Та тут зона, ясно, що цим особливо нікого не втримаєш. А в решті країни? Своя зона. Тільки як назвати її?

У небо здійнялося чорне гайвороння й лячно закричало в осінь, а, втомившись, сіло на дах мертвого будинку, що колись був школою. Порожні парти, припадаючи пилом, визирали в розбиті вікна й пригадували, що таке сміх дитини. Уночі їм, мабуть, снилося, як на них малюють чортенят і свої імена щасливі діти. Лариса замислено зупинилась. А ось тут колись був дитячий садочок. Стіни полушилися, але на них ще посміхалося зелене жабеня, підморгуючи одним вцілілим оком. На порожніх гойдалках тепер гойдалися самі тіні — чорні та смутні.

— Страшно тут...

— Страшно.

— А в селі що, зовсім дітей немає?

— Чому зовсім? Є, троє. Та їх в іншу школу возять, до сусіднього села, та скоро возити перестануть — не стане кого. Бач, старі баби народжувати не навчилися.

До школи я пішла із запізненням на рік, очевидно, взагалі могла не піти, однак якісь незнайомі тіточки, соціальна служба чи що, довго й переконливо розповідали моїм батькам про втрату батьківських прав та ще про якісь обов'язки перед дитиною. Я так і не зрозуміла, якій дитині та що вони були винні, однак чи то тіточки виявилися настільки переконливими, чи то магнітні бурі на сонці вплинули, у що я, до речі, вірю більше, однак батько з матір'ю раптом вирішили віддати мене до школи.

Приготування тривали один день. У знайомих мені дістали вже поношену шкільну форму й ранець з олівцем, що посміхався. До сукні я звикала довго, так само, як довго намагалася зрозуміти, як же дівчата їх носять. Єдине радувало, що відтепер вона була моя і я була схожа в ній на решту школярок.

Ранець сподобався одразу, не дивлячись на те, що був заважкий і мені час від часу доводилося зупинятися, знімати його з онімілих плечей і переводити подих. Однак думаю, що заважкий був би кожен, адже я була схожа на соломинку — таку ж худу й слабеньку. Матір зекономила на пляшці й купила кілька сіреньких зошитів, чим шокувала настільки, що я боялася їх одразу брати до рук. Однак над усе вразив «Буквар» — перша справжня книжка, на яку я не могла надивитися. Я довго гортала його з якимось особливим таїнством, літер, правда, не розуміла, хоча деякі з першокласників уже знали ледь не весь алфавіт ще до того, як уперше переступили поріг школи.

Першого вересня школярі йшли з величезними букетами квітів, здавалося навіть, що йшли не вони, а букети, поруч — зворушені батьки. У мене букета не було, та й мати затрималася хвилин на п'ять, а потім зникла святкувати таку подію. Я перелякано оглядала все довкола й тулилася до стіни, бо школи боялась. Після мого вітряного будинку вона видалася чимось неймовірно великим, просторим і гамірним. У ній довелося звикати до людей, адже вони були всюди — діти, підлітки, дорослі, такі різні й упевнені в собі, на відміну від дикого звірятка, яке вигнали з нірки й кинули в самісінький центр натовпу. Цим звірятком була я.

Однокласники одразу зрозуміли, що я найкраща мішень для насмішок, жартів і кепкування, найпростіший спосіб самоствердитися. Просто вони були дітьми, що вже вчать грати в дорослі ігри. Я не знала, як захиститися, тому почала ховатися й тут. На першому поверсі, де розміщалася початкова школа, знайшла комірчину, невеличку й темну, бо в ній навіть не було вікна, справжня тобі нірка для звірятка. У ній стояв ящик із крейдою, яку я час від часу нишком гризла, щоб притупити відчуття голоду, швабри, віники, ганчірки, таблиці, зламані лінійки і ще купа непотрібних речей. Як тільки лунав дзвоник на перерву, я стрімголов мчала туди, залазила подалі, аж за відра, і вже звідти спостерігала, як по шкільних коридорах з одного кінця в інший бігало дитинство, яке на-

магалися зробити дисциплінованим суворі вчителі. Іноді я думала, що їм доводиться бути такими, іноді здавалось, що вони такими й були. Прибиральниці спочатку виганяли мене зі схованки віником, потім звикли, а одна з них, баба Мотя, навіть почала мене нишком підгодовувати, приносячи щось зі шкільної їдальні.

У неї були широкі долоні, що пахли мокрою підлогою. Вона мала онука мого віку, але десь так далеко, що жодного разу не бачила, тому сумувала, а іноді навіть нишком плакала від самотності. Від неї ж і тікала в школу, щоб допомагати молодим мити коридори, подовгу дивилася на дитячу біганину й посміхалась. Її посмішка нагадувала крайчик щастя, зовсім маленький і навіть чужий, але без нього життя здавалося таким пустим, що краще померти. Я швидко звикла до неї, навіть називала бабусею, а вона ніжно гладила моє немите волосся й шепотіла: «Красунечка». Хоча всі інші діти називали мене монстром і малювали образливі карикатури на шкільних партах, дощі й навіть у себе в зошитах. Звичайно, я вірила їм, надто вже переконливими видавалися ті портретики.

Перша вчителька, Ніна Іванівна, теж була пенсіонеркою, однак для неї ми не були крайчиком щастя, а скоріше тим, з чим доводилося миритися. Вона працювала, щоб заробити більше, а може, за інерцією, просто звикла, навіть до того, що не подобалося. Уваги на мене вона звертала мало, хіба що іноді, і то сприймала як потенційну загрозу її бездоганній репутації перед адміністрацією школи. Ну що ви! Такий педагог! З найвищою категорією, з колосальним досвідом, у нього не буває помилок і прорахунків, тим паче занедбаних дітей. Лише одного разу вона побачила в мені маленьку людину й сказали дуже розумні слова: «Вчись, дитинко. Це єдиний шанс вирватися з болота. Вчись».

Що за болото малося на увазі, я тоді не зрозуміла, а от слова «вчись» і «шанс» запам'ятала дуже добре. Тому й вчилася, старанно й самовіддано, під лайки й бійки батьків, під танець вітру в темних кімнатах із павутинням над головою, на подертому й холодному матраці, з недогарком свічки, а пізніше —

з кишеньковим ліхтариком, який подарувала баба Мотя. І тоді вірила, що втримаю шанс у своїх руках, обов'язково втримаю.

— Маріє Степанівно, у мене онука народилася! Радість така, що словами не передати, — весело щebetала на подвір'ї сусідка. Навіть пес Шавко здивовано підняв вуха, намагаючись зрозуміти, чого ця Василівна так розкричалася.

— От і добре. Нехай Бог пошле дитині здоров'я міцного та долі світлої.

— Дякую, Маріє Степанівно, ой дякую. Я увечері тебе покличу, щоб онуку замочити. А зараз те... невістка хвилюється, щось із молоком не те. Допомогти можеш?

— Аякже, допомогти спробуємо. Йди-но до хати, сусідонько, я дещо передам, а ще молитовку запишу, вона й маляті, й мамі допоможе.

— Я пройдуся, Маріє Степанівно.

— Добре, доню, одягнися тільки тепліше, сьогодні надвечір, либонь, сніг буде.

Лариса взяла теплу вовняну хустку, в яку можна було загорнутися аж до п'ят, і вийшла надвір. Повітря було звичайним, небо — теж. Невже справді може піти сніг? Вона вже забула, що це таке — ловити сніжинки й дивитися, як вони зникають на долоні. Ще мить назад вони кружляли десь аж під куполом неба, а зараз лишили вологий слід, краплинку, схожу на сльозу.

Лариса непомітно дійшла до копанки й довго дивилася у воду. Вона навіть на вигляд здавалася холодною, бо аж занадто прозора, такої влітку не побачиш. Скоро тут, напевно, буде крига, і по копанці можна буде ходити... ходити по воді. Жінка обперлася об стовбур і притулилася обличчям до холодної кори. Верба заснула. Цікаво, а деревам узимку сняться сніг? Сняться. Адже сплять вони так довго, невже без снів? Раптово накотив вітер, стукнув у старий стовбур, і верба закрипіла спросоння, неначе дитина заплакала — та, яка щойно з'явилася на світ. Лариса тихенько заспівала вербі колис-

кову, так, як дитині. Кажуть, що діти ростуть, коли сплять, а немовлятам потрібно рости. Цікаво, а про що сні в них?

Уперше я відкрила любов у собі в дев'ять років. До того я не знала, що це таке. Мене не любили, я — теж. Однак того маленького янгола не полюбити було неможливо. От тільки я була переконана, що це — загублений янгол. Адаже не міг же він впасти в моє пекло свідомо? Точно, загубився, а дороги назад одразу не знайшов, тому й встигла полюбити його дівчинка, яка не знала, що таке любов.

Матір вагітною була страшна, з неї можна було писати портрети Баби Яги й інших казкових чудовиськ. Вона ніколи особливо не стежила за собою, а зараз узагалі зробилася брудна й кругла, мов величезна надувна куля або гора. Я довго не могла зрозуміти, що з нею, і чомусь думала, що мати захворіла. Може, тому було особливо страшно, коли батько бив її у великий живіт і кричав: «Нагуляла, шалава! Не мое воно». Мати ж навіть не намагалася захищатись, тільки лаялася з якимось особливим натхненням.

Одного разу в школі хтось крикнув мені в спину: «Твоя мати байстрия нагуляла! А ти така, як вона». Я ковтала гіркі сльози образи у своїй комірчині і все повторювала, що я не така, навіть до кінця не розуміючи, у чому звинувачують мою матір. Мені просто хотілося вірити, що я ніколи не буду на неї схожа.

— Чого плачеш, красунечко? Не слухай ти їх. Чорні думки бувають у чорних душею, а ти — чиста, тому не плач.

Я кивала головою й понад усе на світі хотіла вірити у свою чистоту.

Пам'ятаю, була глибока осінь, а в той день із самого ранку раптом пішов сніг. Для нього ще було зарано, але там, нагорі, хтось вирішив, що саме час. Дітвора радісно кружляла надворі, нагадуючи танець перших сніжинок, і навіть дорослі посміхалися. Це вже потім я зрозуміла, що зі сніжинками на землю спустився янгол, а тоді страшенно злякалась, думаючи, що моя мати помирає.

Коли повернулася зі школи, то вже на подвір'ї почула її крик. Так кричать радше поранені звірі, на людський він був зовсім не схожий. Я залякла на місці й спочатку навіть боялася дихати. Думала, що батько вбиває матір і треба негайно когось покликати, от тільки кого? Обережно відчинивши двері, я зайшла навшпиньки до будинку й аж на кухні побачила матір, що качалася в калюжі з бруду та крові. Батька поруч не було. Я кинулася до неї, намагаючись заспокоїти, давала випити води, однак вона лише відмахувалась і кричала, що вб'є. Кого й за що, я так і не зрозуміла. Не знаю, скільки пройшло часу, доки в мене вже не лишилося сил слухати ці воання, і я кинулася бігти до будинку, що посміхався.

Тітка Люда зраділа, думаючи, що я прийшла за черговим пиріжком, але вже в наступну хвилину намагалася допитатись, що сталося. Я нічого не могла пояснити, бо слова стрибали й тікали кудись. Єдине, про що можна було здогадатись із моєї балаканини, — з матір'ю біда. Тітка Люда негайно викликала «швидку» й поспішила за мною. Коли ми забігли в дім, почули пронизливий плач. То плакало щось маленьке, синювато-рожеве на підлозі між ногами в матері.

— Господи, Світлано, ти народила!

Тітка кинулася до дитини, обережно взяла на руки й довго намагалася знайти бодай щось віддалено чисте, а потім зняла із себе фартух і загорнула малечу в нього. Мати лаялась, мовляв, чого ту тітку сюди занесло, просила випити. Приїхала «швидка», люди в білих халатах оглянули новонароджену, перев'язали та перерізали пуповину, а потім наказали п'яній матері збиратися до лікарні. На що вона скрутила величезну дулю й повідомила, що народила без них, то й далі обійдеться. Її ще деякий час переконували, а потім, упевнившись, що з дитиною все гаразд, махнули рукою.

— Ваше право, матусю, — бовкнув лікар і грізно грюкнув дверима.

Тітка Люда перехрестила дитину, пообіцяла принести пелюшок й одягу, що лишилися від сина, і піднесла те крихітне створіння до мене:

- Привітайся із сестричкою.
- Вона схожа на янгола.
- Це і є справжній маленький янгол.

Сестру назвали Світланою, уже точно не пам'ятаю, хто запропонував саме це ім'я, однак, здавалось, що його вигадали спеціально для неї. З її появою навіть у будинку стало світліше, правда, лише для мене, оскільки на батьків поява янгола ніяк не вплинула. Вони, як і раніше, напивалися із самого ранку, потім влаштовували театр, де йшла одна й та сама трагікомедія. Я знала її напам'ять до найменших дрібниць, проте не могла змінити бодай один акт.

Світлана була надзвичайно спокійним немовлям, плакала мало, а коли й кричала, то від голоду. Мати годувала груддю лише перший місяць і лише тоді, коли я підносила дитину. Парадоксально, але в дев'ятирічній дівчинки материнський інстинкт виявився сильнішим, аніж у тридцятирічної жінки. Матір безбожно пила, коли годувала, тому навіть не знаю, що для дитини було кращим — чи те молоко, чи голод. Вона слабенько набирала вагу і весь час жадібно хапала ротиком все, що опинялося поруч, потім починала плакати. Я міцно притискала до себе маленьке тільце й молилась. Не знаю кому. Мене переповнювало одне-єдине бажання — аби вона затихла, адже лише так тут можна було вціліти. Вона ж була ще надто маленька, щоб це зрозуміти самотійно, і пояснити їй цього я теж не могла. Тому й боялася вже за нас двох, за маленького янгола навіть більше.

Одного разу вночі вона почала кричати так голосно, що батько грюкнув кулаком об стіл і наказав матері заткнути пазу тому маленькому щеняті. Та п'яно сміялась, мовляв, само замовкне, а Світлана синіла від крику, і мої дитячі спроби заколихати маленьку вже не допомагали. Батько ще раз грюкнув кулаком, і в мені зародилася впевненість, що наступний удар опуститься вже на мого янгола. Я знала це так, як знають, що з хмар може вдарити блискавка, а сильний вітер здатен вирвати дерево з корінням, тому й не стала чекати

удару. Схопивши свою хустку, щільніше вмотала в неї малу й вискочила в ніч, де навіть у лютий мороз було значно більше шансів вижити.

Ішов сніг. Його було так багато. Скрізь. Здалося, що небо зникло, земля — теж, залишилося щось суцільне — біле й холодне. Зуби цокотіли від холоду та страху, а Світланка хапала морозне повітря й швидко втрачала тепло. Її плач онімів. Мій малесенький янгол перелякано задихався в сніжній безмежності, а я голосила над ним крижаними слізьми. Якби можна було віддати тепло свого тіла дитині, я б, не вагаючись, перетворилася на крижинку. Аби тільки мій янгол вижив, аби... бо любила.

Не знаю, як мені вдалося знайти дорогу до будинку тітки Люди серед хуртовини. Напевно, коли не бачать очі, людину веде серце. Пам'ятаю, як шалено стукала у ворота й кричала — доки вистачило сил. Останнє, що майнуло перед очима, було світло ліхтаря, що розірвало снігове ніщо, а далі — нічого, пуста.

— Господи, це ж нелюди! Валентине Івановичу, треба щось робити, інакше вони цих дітей просто знищать.

— О, мамо! Лариса очі розплющила. Прокинулась? А ми лікаря викликали, він мене від ангіни лікував, сиропчик такий смачний наказав пити. Він тобі теж якийсь сиропчик пропише — і все минеться.

Я відкрила рот, щоб спитати, однак не змогла вимовити й звука, голос зник, майже як у казці про русалоньку. Тітка Люда, помітивши мій стурбований погляд, що блукав по кімнаті, здогадалась, що я шукаю сестру.

— Не хвилюйся, Світлана в сусідній кімнаті. Ми її обігріли, напоїли молоком, зараз вона спить.

Я спробувала підвестися з ліжка, щоб упевнитись, що це правда, однак майже одразу впала без сил. Тоді, для того, щоб я заспокоїлась, мені все-таки допомогли встати і, підтримуючи під руки, підвели до великого двоспального ліжка, де мій янгол здавався ще більш крихтним. У Світланки зарум'яни-

лися щічки, а дихання стало спокійним та рівним. Дивлячись на неї, я була впевнена, що зараз їй сниться рай.

— Дуже красива дівчинка. Я ще не бачив таких.

Я з гордістю кивнула. Авжеж, це ж мій янгол.

Коли засинала, то чула, як він здивовано запитував невідомо в кого, як у пропитой алкоголички могла народитися така дитина. Адже за всіма законами фізіології це мав би бути монстр. Уже у сні я стелула плечима. Дивак. Просто монстрів у моєму житті й так вистачає.

— Ларисо, я до сусідки, на замочини онучки. Ходім-но зі мною, Василівна зрадіє.

— Та ні, я краще вдома залишусь.

— Встигнеш насидітися, а дитині здоров'я-долі не побажати гріх. У таких речах не відмовляють.

Лариса ще хвилину вагалась, а потім кивнула:

— Умовили, тільки ненадовго.

— Одягайся тепліше й ходімо. Там вже, мабуть, зібралися всі односельці.

— Добрий вечір, Василівно. З поповненням, з онучкою, я ось дещо несучу й гостю веду.

— Ой, як добре. Заходьте-заходьте, за стіл сідайте, бо ми вже святкувати почали. Наливай, Федоре, повнії чари, щоб усього в моєї онучечки вистачало.

Лариса дивилася на вже захмелілу компанію й не могла втримати посмішки. Червоні щоки, жарти, сміх, вогонь в очах. Уміють же все-таки в нас гуляти, святкувати вміють. Дід Федір зняв зі стіни акордеон, якимось дивом вцілілий раритет, здмухнув пилюку й по-молодецьки забігав загрубілими пальцями по клавішах. Інструмент зраділо відгукнувся, ожив, розійшовся. Прямо в сінях влаштували справжні танці, молодіжним диско й не снилось. Лариса дивилася на розпашілі обличчя стареньких і ловила себе на думці, що прожиті ними

роки десь поділись, а попереду — ніби ціле життя, майже таке, як у тієї маленької дівчинки, що десь солодко сопе носиком уві сні. Марія Степанівна саме весело сміялась, відповідаючи на залицяння й підморгування дід-жокея з акордеоном, коли Лариса тихенько кивнула їй і вийшла з будинку.

Уже стемніло, тому вона одразу його не побачила, швидше відчула німу присутність у повітрі. Він усе-таки пішов. Перший сніг. Маленькі крижані зірки зривались із сонного неба й шепотіли біля самої землі свою зимову колискову. Лариса простягнула руки в темряву й підняла очі до неба — темного та німого. Могло навіть здатися, що його нема, однак сніг та його дихання говорили: воно все-таки там є.

Жінка видихнула й озирнулась. В освітленому вікні стрибали чорні тіні, а хтось зовсім поруч тихенько схлипував. Лариса прислухалась, обережно обійшла будинок і наштотхнула на молоду жінку, що пошепки кликала смерть. Її плач зливався з веселим сміхом, що гупав з усіх вікон. Дивне поєднання, хоча... У житті так і буває. Хтось радіє народженню, а хтось чекає на смерть.

— З першим снігом вас.

Незнайомка злякано здригнулась і затихла.

— Не замерзли тут?

Жінка похапцем витерла сльози:

— Все, що могло, замерзло вже давно.

Лариса присіла поруч, намагаючись зрозуміти, навіщо це робить. Відповідь прослизнула крізь пальці й загубилася серед білих клаптиків чорного неба. Та чи вона взагалі існувала? Чому когось ми впускаємо в найпотаємніші куточки свідомості, навіть глибше, а повз інше обличчя, таке ж незнайоме, байдуже проходимо далі. Лариса не знала, як не дано знати, чия доля опиниться поруч із твоєю завтра вранці, через тиждень чи рік, однак чомусь таки запросила незнайоме зарюсане дівча у свій світ.

— Знаєш, що? Ходімо в гості. Марія Степанівна проти не буде, та чи скоро повернеться, а ти мені компанію складеш. Дивись, обидві повеселішаємо?

Молода жінка здивовано подивилася в очі:

— Навіщо це Вам?

Лариса чесно відповіла:

— Не знаю. Потрібно.

Пес Шавко байдуже дивився на ці дивні білі мухи, що чомусь на носі одразу перетворювалися на холодні краплі. Відчувши чужу, вискочив із будки і встиг навіть два рази гавкнути, потім замовк та повільно заховався назад у будку. І чого це квартирантка з цією Ніною повернулась, а де ж, цікаво, господиня? Лариса довго вовтузилася зі старим величезним замком, що висів, скоріше, для годиться, аніж як захист від непроханих гостей.

Нарешті він піддався, і будинок тепло дихнув в обличчя.

— Проходьте. А як, до речі, звать мою гостю?

Гостею виявилася ще молода жінка, чимось навіть схожа на дівчинку. Тонка, бліда до прозорості, а очі схожі на нічне небо. Невже в таких білявок бувають такі очі?

— Ніна. Вибачте. Вас, кажуть, Ларисою звать?

— Інформація вірна. Я зараз чаю сунічного заварю, Марія Степанівна сама сушила. А Ви ось у гойдалку сідайте. Вона чарівна. Гойдається туди-сюди, розум дрімати починає, а душа оголюється. Та сідай-сідай, жартую я.

Жінка обережно сіла в гойдалку, Лариса розлила по чашках чай і сіла навпроти на ліжко, підібравши під себе ноги. Чашка гріла долоні, годинник незмінно рахував хвилини, а за вікном незримо падав сніг.

— Скажіть, а можна ненавидіти дитину?

Лариса здригнулась:

— Не знаю. Зазвичай дітей люблять.

— А я не можу. Вони там святкують народження, щастя бажають. Я... це неправильно... Ненавидіти теж не виходить, просто хочеться, щоб її не було.

— Але вона вже народилася.

— Знаю. Вона дихає, а з моїх легень неначе викачали усе повітря. Лишився один біль, такий гострий, що ще мить — і задихнуся.

Лариса мовчки дивилася на цю дивну жінку-дівчинку й чекала, що біль прорве. Вона відчула це напевно. Так-так, ця незнайомка зможе відкритися саме їй.

— Розкажи мені.

Ніна зітхнула:

— Занадто багато розповідати.

— А ми й не поспішатимемо.

— Не знаю, все так заплутано та якимось... банально чи що. Буває так? Ніби й просто: він, я, інша, а стільки всього намішано. Вітю я знала з дитинства, жили по сусідству, через два двори. Замурзане щасливе дитинство, здавалось, що це було не з нами. Дівчатка колисали ляльок, а хлопці грали в козаків-розбійників. Вітя завжди був серед козаків, по-іншому просто не грав.

Жінка на мить замовкла й посміхнулася спогадам так подитячому.

— Він завжди був таким: виконував обіцянки, ніколи не залишав у біді, не давав ображати слабших. Став дорослим, до речі, найперший із нас, одразу після того, як із сім'ї пішов батько. Пам'ятаю, як ми йому співчували, адже майже всі жили в повних сім'ях. Він же нікому, нікому не дозволяв себе жаліти. Ну як у такого не закохатись? Однак тоді ми просто дружили, одна босонога банда, почуття прийшли дещо пізніше, та ми одразу й не зрозуміли, що це.

Те літо було спекотним і якимось терпким на смак. Мені весь час здавалось, що чогось чи когось не вистачає, а коли Вітя повернувся від батька, від мого спокою не лишилось і сліду. Вітька гостював місяців зо два, однак приїхав зовсім іншим. Плечі поширшали, голос зламався, і він почав говорити незвичним басом. Дівчата аж пищали й чого тільки не вигадували, аби він звернув на них увагу. Зате я навіть сама собі боялася зізнатися, що ж зі мною відбувається, тільки день був прожитим по-справжньому, якщо ми бодай раз стрічалися поглядами. Найсмійніше, що щось подібне відчував і він, проте ніхто не наважувався зробити перший крок назустріч. Смійно, правда?

Лариса мудро всміхнулася:

— З першими почуттями зазвичай тільки так і буває.

Ніна зітхнула:

— Буває. Потім було не до сміху. Пам'ятаю, як директор школи тихо зайшов на урок і так само тихо попросив, щоб я вийшла. Там, у шкільному коридорі, я й дізналася, що маму збив п'яний водій, збив й утік, навіть не зупинившись. У реанімації лежала ніби не вона, якась чужа, незнайома жінка — вся в трубочках та крапельницях. Лікарі боролися за її життя довгих два тижні, чотирнадцять днів повної невагомості. Батько весь час ходив по колу, скільки він їх зробив? Точно, що декілька тисяч. Саме тоді Вітя прийшов до лікарні й просто сів поруч. Так почалася наша історія.

Почуття зашкалювали, ми не могли бути не разом, бо тоді здавалось, що життя проходить повз і його треба хапати за руку, щоб втриматися. Мамі покращало, вона поступово приходила до тями, хоча повного одужання ніхто з лікарів не гарантував, навпаки... Однак ми вірили, вірила й вона, бо надто страшно вже виглядав інвалідний візок у кутку палати. На все був потрібен час, багато часу й повна підтримка близьких. Коли маму забрали додому, за нею потрібно було доглядати, тому я перейшла на індивідуальне навчання. Було дуже важко, як фізично, так і морально. Тільки пізно увечері, коли матір засинала, у вікно тихесенько стукав Вітя і я виходила в його обійми, де могла бути слабкою, могла плакати та сумніватися, могла бути собою. Не дивно, що тоді він став найближчою людиною у Всесвіті, адже мама якимось відсторонилася. Їй ставало краще, однак вона була ніби не з нами. Це важко пояснити словами. Зараз я починаю розуміти: вона відчула, що з батьком коїться щось не те, і боялася бути для нього не більше, ніж тягарем, який хочуть, але не можуть скинути.

Він зміг. Одного разу акуратно зібрав речі й вийшов, так само акуратно зачинивши за собою двері. Не було ні пояснень, ні розмов, жодного «пробач» чи «прощавай». Я дивилася на матір, у якої в спині стирчав ніж. Ця втеча настільки болісно вдарила по її вірі в себе, що вона просто припинила боротись.

Лежала байдужа й тиха — ніби овоч. Лише раз заплакала, коли сусідка, тітка Тоня, прийшла, щоб проклинати батька. Він нібито зійшовся з якоюсь жінкою в місті, здоровою, повноцінною жінкою, а в мамі лишився її інвалідний візок.

Я жила із самою оболонкою людини, яку по інерції називала мамою. Якби не Вітя, то можна було б збожеволіти. Він допомагав, чим міг. Допомагав по господарству, у хаті, а ще весь час повторював, що я заслуговую на більше, на справжнє щастя, й обіцяв його мені. Я ж знала, що він ніколи не говорить того, чого не може зробити.

Уперше ми розлучилися надовго, коли Вітя поїхав на навчання. Одразу ж почав підробляти, спав по чотири години на добу й із неймовірною впертістю прагнув стати на ноги. Я теж влаштувалася позмінно в нашу крамницю, адже про навчання й говорити не доводилося. У мене на руках була немічна мама. Іноді вночі прокидалася в повній тиші й думала, що потрапила в коло, з якого вже не вирватись. Жила одним — зустрічами з Вітею, вони ж нагадували спалахи на сонці — такі ж яскраві й такі ж короткі. Його мама вже потай називала мене невісткою й збирала гроші на весілля. Після закінчення навчання Вітя віддався роботі повністю й настільки успішно, що якийсь із його інженерних винаходів навіть запатентували, тому молодому перспективному спеціалісту виділили окреме житло. Двокімнатна квартира в непоганому районі міста. Вітя примчав до мене з оберемком троянд і непереборним бажанням нарешті вирвати звідси.

Ніна заплащила очі, а по щоках поповзли солоні доріжки.

— Я була щаслива, абсолютно, навіть сама не вірила в таке щастя. Почала збирати речі, свої та мамині, коли та, ніби прокинувшись, почала ридати, обіймаючи стіну біля ліжка так сильно, що килим не втримався й впав прямо на неї.

— Я не зможу звідси поїхати. Тут має бути моя могила, і тут я маю померти.

Жінка розплющила очі й видихнула.

— Що ми не робили, як не вмовляли, не допомагало нічого. Вона ніби прикипіла до цього місця — і не вирвати, хіба зру-

бати. «Я не буду там ЖИТИ. Скоріше руки на себе накладу, але серед чужих стін помирати не буду. Залиште мене тут».

Я плакала, благала, молила, а потім здалась. Спочатку ми вирішили почекати. Недовго. Доки вона звикне до думки про переїзд. І чекали — місяць, два, три, півроку, рік. Ще через рік звикли до того, що живемо в очікуванні, і навіть не замислювалися, що життя не відкладеш на потім. Треба жити, а не чекати на життя. Мама Віті хотіла онуків, хотіла знати, що син доглянутий, ситий, щасливий. Це нормально, я не засуджую тітку Ліду. Так і має бути. Поступово вона почала вмовляти сина одружитися, створити сім'ю, час від часу, ніби ненароком, потім частіше та переконливіше. Вітя відмовлявся, потім просто мовчав. А коли одного разу випадково, без будь-якого натяку, щось розповів про Світлану, колегу по роботі, все й вирішилося. Тітка Ліда сама собі обрала невістку.

Вітя приходив до мене, змучений і мовчазний. Він навіть напередодні весілля готовий був усе перекреслити й довго стояв навколішках переді мною. Його погляд... так дивляться люди, коли їх катують, а катом була я. Пройшло вже два роки. За час шлюбу ми бачилися лише тричі. Це страшно, легше, коли не бачиш, а бачити хочеш, хочеш торкнутися до обличчя, відчутти його дотик, захватитись у міцних обіймах — як колись. Однак, як колись, уже не буде. Найстрашніше, що він любить, продовжує любити, часто приходиться у сни, як, напевно, і я в його. Мама старіє, роки йдуть, а я ховаю себе заживо, ставляю великий важкий хрест.

Лариса мовчала. А що можна говорити, коли навпроти інша людина — як на долоні, душевно оголена? Вони ще довго сиділи в повній тиші. Лише годинник на стіні й тихий шурхіт снігу за вікном.

— Дякую, що вислухали. Розказала, і ніби дихати стало легше. Нехай щаслива буде дівчинка — по-справжньому.

Вхідні двері рипнули, Марія Степанівна з рум'янцем на щоках розігнала появою всі тіні й тишу.

— О! А в нас гості. Що, дівчата, посиденьки справляємо?

— Та ось, Ніна зайшла, розважила трохи.

Та зашарілася й ніяково заховала погляд.

— Погана з мене розважальниця.

— Які ж ви ще молоді-зелені, дівчатка. Давай-но мого домашнього винця вип'ємо, малинового. За маленьку Ніну. Вітя дзвонив, сказав, що дочку Ніною назвав.

Добре прокидатися вранці в теплому м'якому ліжку, коли під ковдрою ховаються ще рештки нічних сновидінь. Напевно, саме в таких ліжках дітям сняться радісні та яскраві сни, у яких вони літають. Не знаю. Того ранку, прокинувшись, я думала, що вперше провела ніч спокійно, жодного разу не прокинувшись від п'яного хропіння батька чи сонної лайки матері. Десь у сусідній кімнаті було чути, як Мишко щось розповідав Світланці, скоріше навіть демонстрував свою колекцію іграшок. Останнє забавляло маленьку, і вона сміялась отим першим дитячим сміхом, на який неможливо не посміхнутись у відповідь. Скрипнули двері, у них з'явилася вся в сонячних зайчиках тітка Люда.

— Доброго ранку, хороша моя. Зізнавайся, хто наснився кралечці? Бо дівчатам на новому місці приходять у сни наречені.

Я розгублено закліпала очима. Мені наснилася довга черга, в якій чомусь стояли самі чоловіки, а я ніяк не могла збагнути, за чим же вони стоять.

— Ох ти ж, моя розумнице, очевидно, претендентів на твою руку й серце вистачатиме. Ну все, зайчику. Вмиватися та до столу.

На столі в тарілках парувала каша. Миски були великі, з рожевими квіточками по краях. У мене й зараз вони перед очима. Квіти настільки личили будинку й самій господині, що здавалися єдиним цілим.

— Ларисо, це вже третя порція каші. Вистачить, а то потім буде зле.

Я проковтнула останню ложку й підняла очі від пустої тарілки. Я справді не могла зупинитися сама. Постійні недо-

їдання й голод не відпускають так просто, від них важко позбавитись одразу. Тим паче, що переді мною була справжня молочно-рисова каша. Густа, солодка-солодка, з великими жовтими плямами розтопленого вершкового масла. Потім ми пили чай, такий же солодкий і смачний, з великих чашок, на яких рожевіли ті самі квіточки. Я дивилася на Мишка, задоволену Світлану, що примостилася на руках у господині, і відчувала якимось шостим чуттям, що саме так і має виглядати справжня сім'я. Не вистачало, правда, господаря, однак дядько Микола їздив у далекі рейси і вдома бував рідко.

Натомість до нас кожного дня приходив Валентин Іванович. Високий чоловік в окулярах, крізь які на світ дивились очі кольору тепла. Мишко називав його Айболитом, а той лише посміхався, робота дитячого лікаря була справді його покликанням. Під час щоденних оглядів він не викликав і тіні страху, рекомендував якісь ліки, у більшості — вітамінні комплекси, а потім довго про щось розмовляв із тіткою Людою. Після цих розмов вона поверталася розпашіла й зворушена, довго дивилася на нас, потім міцно-міцно притискала до себе й нишком плакала. Тоді я довго ламала голову, чому ж вона плаче, адже ще не здогадувалась, що іноді люди плачуть просто тому, що мають у грудях серце.

Наш рай тривав рівно три дні, у ці дні й змістилося моє дитинство. Ми багато спали, їли, гралися, читали книжки, вирізали сніжинки й ліпили сніговичків. Тітка Люда купила нам новий одяг, а я ніяк не могла повірити, що його купили спеціально для нас. Це були симпатичні сукні, шубка й чорні чобітки. Світланці ж дісталось все золотисто-жовтого кольору, від чого вона ставала схожа на маленьке курча. Ще ми вперше прикрасили новорічну ялинку. Її приніс Валентин Іванович зі словами, що діти повинні зустрічати Новий рік за всіма правилами. Тітка Люда дістала цілий ящик із новорічними прикрасами, і я просто не знаходила слів, щоб виразити своє захоплення. Ялинка була пухнаста, уся в дрібних голочках, пахла лісом і зимовою казкою. Яскраві іграшки, особливо різнокольорові вогники, перетворили її в щось

неймовірно красиве. Світлані особливо сподобалася зірочка на вершечку, і вона весь час намагалася до неї дотягнутися, а з боку здавалося, що вона хоче злетіти.

Мишко ж носився з листом до Діда Мороза і вперто переконував, що останній існує. Адже хто тоді кожного року кладе під ялинку саме ті подарунки, про які він просив у листі? Цікаво, чому ж тоді він нічого ніколи не дарував мені? Мишко замислився, а потім зробив висновок, що я, очевидно, не досить добре себе поводи́ла, подарунки ж носять лише слухняним дітям. Я образилась і навіть заплакала. Тоді тітка Люда погладила мене по голові, а Валентин Іванович запевнив, що Дідові Морозу просто не було куди класти подарунки, адже ялинки в будинку з примарами не ставили жодного разу. Мишко ще трохи подумав і додав, що я, до того ж, не писала листів. Ну а звідки Діду Морозу, що живе аж в далекій Лапландії, здогадатись, про що мріє дівчинка, у якої навіть ялинки нема? Потім він приніс мені чистий аркуш паперу, конверт і червоного олівця, сказавши, що я можу одразу й за Світланку попросити, бо вона ще ж не навчилася писати. Я заховалася у дитячій кімнаті, залізла на підвіконня й величезними літерами написала: «Добрий Діду Морозе, подаруй нам, будь ласка, справжню сім'ю», підписала «В Лапландію» і вкинула до поштової скриньки. Я тоді жодним словом не обмовилась, про що попросила, навіть Мишкові, який не припиняв свого допиту ледь не до Нового року.

Лист, очевидно, не потрапив до адресата, а може, і потрапив. Просто Діду Морозу й цього разу не було куди класти свого подарунка, адже свято ми зустрічали в будинку, де ялинок не ставлять. Усе закінчилося на четвертий день нашого перебування в будинку, котрий вмів посміхатися, рівно тридцять першого грудня. І навіть не увечері, коли п'яні батьки влаштували тітці Люді скандал та силоміць нас забрали, а вранці, з приїздом дядька Миколи.

Уже з перших хвилин появи того огрядного чоловіка із залісинами на голові щось сталося. Що саме, одразу було важко зрозуміти, однак зміна відчувалась, немов увесь будинок зі-

щулився та завмер у тривожному очікуванні. Навіть Мишко й тітка Люда змінилися: Мишко посерйознішав та з усіх сил намагався бути хорошим хлопчиком, а тітка Люда заходилася метушливо витирати неіснуючий пил, немов просто не знала, куди себе подіти. Потім глибоко вдихнула й попросила нас посидіти тихенько в спальні, доки все не пояснить чоловікові. Світланка, відчувши, що щось сталося, почала хникати, а я з усіх сил старалася її заспокоїти, аби не почули дитячого плачу.

Напевно, дядько все-таки почув, а може, тітка Люда саме розповіла про нас, але від його грубої лайки стіни здригнулись. Він грюкав кулаками об стіл і кричав, що одружився на Святій Терезі, у якої клепки з голови повилітали. Потім наказав негайно повернути вуличну наволоч туди, де вони й мають бути. Хто такі наволоч, я здогадалась, і куди мають повернутися — теж. Тітка Люда просила залишити нас ще на трошки, хоча б на новорічну ніч, однак у відповідь отримала грубий удар в обличчя, мовляв, не зрозуміла чи що. Ми не бачили удару, однак я й без цього надто добре знала звук ляпасу, після якого вхідні двері будинку з грюкотом зачинилися, а із сусідньої кімнати донеслися тихі схлипування. Я мовчки притисла до себе Світланку й тихо вислизнула з будинку, який ховав у собі точно таке саме пекло, як і наш, — тільки прикрашене рожевими квіточками. У дитячих грудях підстрибувало налякане серце, якому в одну мить не залишилося, у що вірити. Так, ніби з-під ніг вибили землю, ти лежиш, а піднятися не те що немає сил, а не хочеться — не знаєш заради чого.

Нашій появі зраділи павуки й забігали туди-сюди по своїх прозорих драбинках. Старий матрац за три дні припав пилом і виглядав зовсім самотнім та кинутим. У будинку одразу відчувалось, що його не обігрівають, і холодний вітер, який, напевно, і був тут справжнім господарем, гуляв вільно кімнатами, як йому лише хотілося. Світланка завмерла на руках, а очі за мить втратили світло, що, здавалось, ішло звідкись зсередини. Звичайно, це місце знищувало все, що бодай віддалено нагадувало світло.

— З поверненням додому, — зареготав батько і влив у горлянку ще одну чарку з мутною рідиною. Мати теж розсміялась і притулила нас до себе. Від запаху немитого тіла, дешевого тютюну й алкоголю в голові затанцювали метелики, а до горла підступив напад нудоти.

— З поверненням, рідненькі наші, нарешті ви знову вдома.

Пізно вночі я зігрівала диханням і теплом свого тіла сестричку, кутаючись у нову шубку, хоча в найближчі дні її тепла нам вже не бачити. Батьки проп'ють її, як пропивали до того все, включаючи власні душі. Я ненавиділа їх усім серцем, ненавиділа й нічого не могла з цим вдіяти. Може, я просто була не створена для любові, адже діти люблять своїх батьків, навіть таких, як мої, інстинктивно, за покликком крові. Зате моя мовчала, немов застигла в судинах, от тільки невідомо, від якого холоду. Десь на кухні стукотіли пусті пляшки й кружляли п'яні пісеньки матері.

— З Новим роком, янголятко. Спи, нехай тобі насниться якась дуже красива й дуже добра казка.

Наступного ранку батьки повіялися на пошуки оковитої, з місією привітати всіх своїх друзів. Світланка прокинулася і почала плакати, а я безрезультатно намагалася придумати, чим би її нагодувати й разом — де взяти сухих пелюшок. Раптом у вікно хтось постукав і попросився зайти. Це був Мишко, червонощокий, тепло вдягнений, з відкритим поглядом. Він надзвичайно нам зрадив, я йому — теж. Зараз він навіть став ближчим, адже я розуміла його краще, аніж хтось інший, як і він мене.

— Ось вам мама передала. Пиріжків, кип'яченого молока, салат «Олів'є» і ще купу смакоти. А тут сухі пелюшки, теплий одяг, ще ліки та вітаміни. Вона теж прийде, але трошки пізніше, коли по обіді батько поїде до друга. Ну й темно тут у вас, а ще холодно. А на вулиці стільки снігу випало. А вночі феєрверк бачили? Чи хоча б чули, як гупало? Я Світланці свого ведмедика приніс, це їй подарунок.

— А тобі твій Дід Мороз що приніс?

Мишко розгубився й ніяково промугикав:

— Те, що й просив, — велосипед. Зараз, правда, на ньому не покатаєшся, але весною я вас обов'язково прокочу з вітерцем. Навіть Світланку, вона ж до того вже підросла.

— Дякуємо, а ми без подарунків, вибач.

— Зате ви хороші. І мама обіцяє вам допомогти, як тільки батько поїде в поїздку, а вдома він надовго не затримується. Правда, зараз свята, але вони скоро скінчаться, потерпіть.

— Та нічого, жили ж ми до цього й зараз протримаємось. Головне, щоб молоко було для Світланки.

Після обіду, як і обіцяв Мишко, прийшла тітка Люда. Я зазирнула в її сонячні очі, під якими зрадливо чорнів синець, і розтанула, кинувшись у простягнуті руки. Світланка, почувши мій плач, голосно закричала, а тітка Люда мовчки ковтала сльози, не в силі їх приховати чи стримати.

— Ларисо, дівчинко, не переживай, усе буде добре. Валентин Іванович уже звернувся до соціальних служб, одразу після свят комісія розгляне вашу справу й вас заберуть звідси назавжди. Треба зачекати тиждень, може, трошки більше.

Я кивала головою в знак згоди й ніяк не могла відірвати очі від її синця. Їх я звикла бачити на матері, її друзях, у себе. Та невже синці бувають у святих?

— Вам боляче?

Вона навіть одразу не зрозуміла, про що я, а потім, торкнувшись рукою щоки, махнула рукою:

— Пусте, до весілля заживе. До твого, звичайно, своє вже відгуляла. Не бійся за мене, я звикла. Цього разу, правда, навіть косметика не допомогла, довелося вигадати історію про пробку з-під шампанського. Друзі сміялись.

Я гірко посміхнулася, а потім зважилася на питання, яке не давало заснути всю ніч:

— Чому Ви дозволяєте робити це із собою? Ви ж не заслужили!

Тітка Люда глибоко вдихнула й взяла мої руки у свої.

— Ніколи не дозволяй подібному статися із собою. Чуєш мене, крихітко? Ні-ко-ли. Таке трапилося з твоєю мамою, зі мною, але так буває не з усіма, так не має бути. Колись давно

я втратила сім'ю, це було страшно й боляче. Я була юна, зовсім юна й страшенно самотня, тоді мене й зустрів майбутній чоловік. Він був значно старший, міг піклуватися про мене, як це робили батьки, потім запропонував одружитися. Я не могла спитати поради, бо не було в кого, узагалі нікого не було. Так у сімнадцять стала дружиною й буду нею до кінця. Так судилося, уже нічого не зміниш. Але ти пообіцяй, що дуже добре подумаєш, перш ніж сказати комусь «так».

— Я ніколи цього не зроблю. Вони звірі, і я їх ненавиджу!

Вона міцно стисла мої долоні й наказала подивитися прямо в очі.

— Не треба так думати, сонечко. Це неправда, чоловіків не треба ненавидіти.

— А я ненавиджу, всіх.

— І Валентина Івановича?

Я розгублено прошепотіла:

— Ні, він же лікар.

Увечері повернулися батьки, як завжди, п'яні й чомусь злі. Батько довго ходив по будинку, а потім побив матір, вона голосила до самого ранку в кутку. Я дивилася на краплі крові на підлозі й такі ж криваві очі батька, думаючи, що їх не можна не ненавидіти.

Лариса відклала записи й поглянула у вікно. Наближався вечір. Виявляється, вона писала весь день. Марія Степанівна по обіді зазирнула в кімнату, але, побачивши, що гостя блукає в минулому, тихо причинила за собою двері. На столі залишила печеню в глиняному горщику, закутавши його у вишитий рушник, і пішла, бо її знову покликали. Старенька була тут кимось на зразок знахарки, лікаря й психотерапевта в одній особі. Багато знала, але мовчала про своє знання, застосовуючи лише тоді, коли цього по-справжньому потребували.

Лариса торкнулася горщика й зрозуміла, що він давно охолонув. Вирішила розтопити грубку. Дрова пахли сосновим лісом і висотою, а коли горіли, потріскували від смоли. Ла-

рису довго дивилися на вогонь і ні про що не думала. Так із нею бувало, коли бачила полум'я. Ніби всередині вмикався якийсь механізм, і все зникало, залишалось тільки тепло, біля якого так затишно, а торкнешся — обпечена рана. Повечерявши, жінка вийшла під зоряне небо, і перше, що помітила, це відсутність снігу. Його не було, неначе наснився чи привидівся вже напівсонній землі, а разом із землею й людям. Ще вчора був, а сьогодні вже нема, таке трапляється часто, особливо з першим снігом.

Марія Степанівна повернулася пізно, йшла повільно, несучи в собі смуток. Це було помітно одразу, з першого погляду, бо він ховався в кожному русі, а головне — осів в очах, зробивши їх чомусь ще прозорішими.

— Сьогодні померла мати Ніни, відмучилася бідолашна на цьому світі.

— А як же Ніна?

— Плаче, у неї тепер самі могили лишилися.

Коли Лариса засинала, уявляла велике чорне ніщо — пусте й безглузде. Напевно, саме там відчуває себе зараз жінка-дівчинка з темними очима. Її жертву прийнято. Крапка.

Того Різдва я втратила свого маленького янгола.

Був страшний мороз, градусів під тридцять. Він заповзав у кожна шпарину й робив стіни будинку білими. Павутиння по кутках, стінах і стелі теж стало крижаним. Там, мабуть, замерзли і кати, і їх жертви, тепер це було більше схоже на чудернацькі сплетіння екзотичних рослин.

Я розуміла, що в таких умовах маленькій дитині довго не протягнути, а попереду була різдвяна ніч — довга й по смертельному холодна. Батьків це хвилювало мало, оскільки під рукою опинилися одразу дві пляшки оковитої, і вони спокійно влаштували собі персональне Маямі. Я стривожено подивилася на Світланку, обличчя й ручки якої набували синюшного відтінку, торкнулася й остаточно впевнилась, що дитина замерзає, подібно крижинці за вікном. Спочатку вона

довго плакала, і ні тепло мого тіла, ні колискові не могли її заспокоїти, потім, виснажившись, замовкла й лише підхлипувала. Те хрипле мовчання лякало набагато більше, ніж плач. У домі вже не лишилося нічого, що можна б було спалити, щоб хоч якось зігрітися, тому я зважилася залишити янгола сам на сам із людьми, що дали їй життя.

На вулиці мене одразу пройняло тисячами невидимих голочок, морозне повітря облікало легені, а пальці рук і ніг відмовлялися слухатись. Від рипіння снігу при кожному кроці я здригалась і злякано озиралася назад, надто моторошно воно звучало на безлюдних вуличках міста. Усе живе зникло, кудись поділися навіть бездомні коти й собаки, горобці й галасливі ворони, не кажучи вже про людей, які шукали тепла за родинним святковим столом, відмовляючись колядувати. Деякий час я безрезультатно намагалася знайти десь поруч хоча б щось, що могло горіти. Даремно. Стало ясно, що доведеться йти аж у чагарники на околицю міста. Намагалася йти швидко, щоб відновити кровообіг у руках і ногах, але коли почала ламати сухе гілля, пальці рук уже не відчувала. Гілки дряпали шкіру, але кров відмовлялася текти з ран. У кінці знайшла поламаного дерев'яного стільця й вирішила повертатися назад, несучи знайдене перед собою. Найбільше боялася впасти, бо розуміла, що сил підвестися вже не знайду. Страшно хотілося спинитись і перевести подих, та треба було йти. Не заради себе, заради маленького янгола, якого ніхто, крім мене, не зігріє, навіть у різдвяну ніч.

Уже коли підходила до двору, почула страшний дитячий крик, саме крик, це не було схоже на плач. Я з усіх сил кинулась у двір, гублячи все, що вдалося знайти.

— Заткни пельку цьому щеняті, інакше це зроблю я!

— Ага, як? Може, колискову заспіваєш?

І він заспівав, заспівав про те, як янголи літають. На моїх очах двомісячну дитину викинули у вікно. Жбурнули, як жбурляють сміття чи набридлого кота. То був перший і останній політ янгола. Світланка впала прямо на камінь, що завжди лежав біля вікна, скільки себе пам'ятаю. Величезний сірий

камінь, на якому влітку грілися на сонці мухи, а зараз навіть снігу не було. Сестричка вдарилася головою, щось хруснуло, і вона раптом замовкла, а я закричала так, що в сусідніх будинках відкривалися двері й люди вибігали, хто в чому. Навіть не пам'ятаю, як підхопила свого янгола, потім притисла до себе, цілувала в солоне від сліз обличчя й шепотіла, що все буде добре, я ж із нею, значить, усе буде добре, навіть не помічаючи, що вона не ворухиться зовсім і не дише.

Хтось викликав «швидку» й наряд міліції, однак я ще довго нікому не дозволяла наблизитися до мого янгола, доки Світлану силоміць не вирвали з рук. Я падала в ноги лікарям, гамселила у вікна «швидкої» й кричала, щоб повернули сестричку. Мені скрутили руки, лікар увів заспокійливе, і раптом стало темно, дуже темно. Я тільки встигла подумати, як же мені в такій темряві віднайти свого янгола, а потім і темрява зникла.

Лариса заплющила очі, не в силі писати далі. На сторінку впали кілька крапель. Крап. Крап. Вони розповзлися по літерах і перетворилися у плями — солонувато-гіркі, бо саме такі на смак сльози. Неважливо, з якої причини плаче людина, від неймовірної радості чи неймовірного болю, сльози на смак все одно солоні, хоча, мабуть, усе-таки різні, — принаймні, для того, хто плаче.

Лариса не змогла далі написати й слова, залишила сторінку з плямами на столі й швидко вийшла з будинку, ніби тікаючи від минулого. Виявляється, керувати спогадами з відстані теперішнього неможливо, цими спогадами — точно, занадто багато болю. Непережитого болю, загнаного кудись настільки глибоко в себе, що одразу й не знайдеш. Зараз минуле вирвалось, вибухнуло, збило з ніг. Лариса підняла очі до неба. Сьогодні воно було сірим і по-зимовому холодним. З нього йшов сніг, але вже інший, той, що приходить надовго. Озерце повільно вкривалося кригою й засинало. Жінка торкнулася верби — спить. А що таке сон? Та сама смерть, лише тимчасова. Раптом Лариса рвучко рушила з місця й швидко

пішла вулицею, а, знайшовши потрібний двір, зайшла. Його неважко було знайти, бо навколо сновигали люди в чорному.

Марія Степанівна здивовано подивилася на несподівану гостю, а потім схвально кивнула головою:

— Правильно зробила, дочко, що прийшла. Людину потрібно провести в останній путь, тоді й душі буде легше залишити цей світ.

У будинку в труні лежала незнайома жінка. Смерть зробила обличчя спокійним, навіть байдужим до всього. У кутку стояв інвалідний візок, він, напевно, не міг зрозуміти, куди це хазяйка зібралася без нього. Поруч, уся в чорному, сиділа Ніна. Траур зробив її очі ще темнішими, і здавалось, що так дивиться ніч. Вона навіть не плакала, тому старі сусідки шепотілися про це за спиною, тільки Марія Степанівна підійшла й тихенько сказала:

— Ти б поплакала, дитино. Поплач, бо біда буде.

Ніна зітхнула:

— Не можу.

Похорон тривав недовго. Дід Федір поважно ніс попереду хреста, кілька чоловіків — труну, а жінки — жалобні вінки. Молодий батюшка, якого привезли здалеку, співав голосно й красиво. Коли труну з небіжчицею опустили, жінки заплакали, прощаючись із нещасною. Ніна ж стояла рівно, як струна, і якимось дико дивилася навколо. Потім був обід, поминання душі, дерев'яні лави й повні миски їжі, гул голосів — усе так, як і має бути. Чоловік, правда, не приїхав, хоча його чекали до останнього.

Коли Лариса прощалася з Ніною, та, немов прокинувшись, прошепотіла:

— Я сьогодні в одній труні з матір'ю поховала себе. Як жити далі? Для кого?

Лариса обняла жінку й промовчала. На питання мають давати відповідь ті, хто їх ставить.

Уже вдома Марія Степанівна дістала з полицки дві чарчички й міцний самогон. Вони випили по одній за спокій душі померлої, а пізно вночі Лариса дописала ще кілька слів:

«Виявляється, померлих потрібно ховати, щоб вони померли й для тебе теж, і прощатись, бо ті йдуть в інший світ. Принаймні, нам хочеться, щоб він усе ж таки існував, і, до того ж, був кращим за цей, бо ти заслуговуєш на рай, янголятко.

Прощавай, сьогодні я нарешті тебе поховала».

Коли я отямилась, побачила білу стелю, усю в дрібних тріщинках. Вони утворили візерунки, на які можна було дивитися годинами, і щоразу бачити щось нове. Ще пам'ятаю запах ліків, хлору, також — світло, тільки дивне якесь. Тьмяне, чи що? Усередині було таке саме відчуття безбарвності, навіть рухатися не хотілося. Так я лежала, мабуть, годин зо три, не усвідомлюючи, хто така, де знаходжуся й чому. Мовчки дивилась у стелю, не реагуючи на людей у білих халатах, що час від часу з'являлися біля ліжка, міряли тиск, температуру, заглядали в зіниці, щось кололи. Дивно, але страху тоді не виникало.

Він прийшов із першим спалахом пам'яті. Перед очима раптом з'явилося дитяче обличчя — знайоме до болю. Малесенька дівчинка дивилася на мене сірими очима, тягнула рученята й посміхалася беззубим ротиком. Я з усіх сил намагалася згадати, хто це, і не могла. Чим більше напружувала пам'ять, тим безпораднішою ставала, а спогад відігнати теж не виходило, дівчинка не хотіла йти.

У кінці кінців, виснажившись, я задрімала. Це був стан напівсну, напівмарення, коли опиняєшся десь на межі реальності. Саме там пам'ять вдарила, повернувши весь жах минулого до останньої краплі, так, ніби все відбулося щойно, ось у цю хвилину. Не витримавши, я закричала. А далі все повторювалось, як кадри чорно-білого кіно. Я зіскакувала з ліжка, вибігала з палати й блукала безкінечними коридорами, намагаючись віднайти свого янгола. Слова про смерть сестри відмовлялася впускати до свідомості, я просто не

могла в це вірити. Мене ловили, тягнули назад у палату, вводили заспокійливе й знову клали в ліжку. Нарешті медперсоналу набридла ця дивна гра, і мене прив'язали до ліжка міцними ременями, від яких я намагалася звільнитися з таким завзяттям, що на тілі ще місяць не сходили страшні синці з краплями запеченої крові.

Напівзабуття тривало кілька тижнів, за цей час Світланку поховали на найближчому кладовищі — дуже просто. Із близьких були тільки тітка Люда, Мишко і Валентин Іванович, правда, до них приєдналися кілька цікавих, але останніх привабила, скоріше страшенька історія, аніж сам факт смерті мого янгола. Це ж треба, часом люди цікавляться жахливими речами, аби ними розбавити сірість власних буднів. Спочатку жваво щось обговорюють із сусідами та знайомими, а назавтра забувають і говорять уже про щось нове. Звичайно, хтось може пропустити чужий біль крізь себе, хтось прочитає молитву, однак у переважній більшості — просто чешуться язики. У нашому випадку почесати їх можна було зі смаком і досить довго. Усе містечко з натхненням обговорювало найменші дрібниці страхіття, зате слідство йшло без особливого поспіху. Коли я могла більш-менш об'єктивно відповідати на запитання, мене допитав товстенький дядечко з поглядом, що весь час бігав туди-сюди, туди-сюди. Лише після цього дали дозвіл впускати до палати відвідувачів.

Їх виявилось не так уже й багато, але навіть близьких людей бачити не хотілось. Стан шоку плавно переріс у неймовірну байдужість. Мені було настільки все одно, що якби сказали: завтра кінець світу, — я навіть не кліпнула б оком. Ніхто з відвідувачів не міг вивести мене зі стану заціпеніння. Тітка Люда гладила по голові, приносила свої фірмові пиріжки, фрукти й різну смакоту, вмовляла скуштувати, а потім акуратно складала в тумбочку поруч із ліжком, звідки санітарки так само акуратно все виймали, бо їсти я відмовлялася категорично. Очевидно, мені тоді щось вводили, щоб організм не виснажився остаточно. Мишко притягнув цілий ящик

найновіших іграшок і навіть хотів зробити те саме зі своїм новим велосипедом. Однокласники, під чуйним наглядом керівництва Ніни Іванівни, мовляв, так треба, принесли чисті альбоми, різнокольорові олівці й фарби, ще якісь, ну, дуже цікаві книжки. Проте всі ці скарби припадали пилом у кутку. Валентин Іванович шукав усе нових і нових спеціалістів, консультувався у ледь не світил науки, підключав усі можливі та неможливі знайомства, однак допомогти мені подолати апатію ніхто з них не зміг. Врешті-решт баба Мотя принесла величезних розмірів розп'яття, повісила в мене над головою й довго читала молитви. Я ж слухала її байдуже, так само, як байдуже Бог забрав мого янгола, ніби йому було замало своїх.

Потім прийшла вона, і світ у мить перевернувся, змінивши байдужість на дику лють. Її було стільки, що я захлиналась, не в силі це втримати в собі. Звідкись із глибини йшло неймовірно сильне бажання розірвати цю жінку на маленькі шматки своїми ж руками, а потім викинути на смітник, бо на цвинтар вона не заслужила. Десь взялися сили, щоб зіскочити з ліжка й кинутися на відвідувачку. Усе відбулося за кілька секунд, і медсестри навіть отямитися не встигли. Я біла її своїми кулачками в груди, дряпала обличчя, кусала до крові руки, вивільняючи хвилі ненависті, що йшли одна за одною безперервно. Спочатку вона навіть не намагалася захиститись, шоковано кліпаючи очима, а вже потім почала лаятись, причитати, ще хотіла втримати мої руки, чого зробити довго не вдавалось. Лише з допомогою двох медсестер і подвійної дози заспокійливого мене вдалося втихомирити. Я лежала в напівзабутті, скривавлена її кров'ю, і відмовлялася вірити, що ця кров є рідна.

— Хто це була? — шушукались у коридорі санітарки.

— То її мати приходила.

Так у мене розпочалося нове життя, у якому не залишилося місця для любові, зате ненависті вистачило б на кілька, а ще — нестримного прагнення помститися тим, хто відібрав єдину людину, якій я була потрібна, яка мене любила.

Наступні кілька днів були вітряні. Хтось розірвав серце вітру, і тепер він даремно шукав спокою. Вітер кидався по пустих вуличках, розганяючи сонних псів, калатав у двері, стукав у замерзлі вікна, навіть жалібно вив у димарі. Вирвавшись за хутір, мчав по засніженому полю з шаленою швидкістю, гупав зі всієї сили в лісову стіну й губився в соснових нетрях, шукаючи втіхи в колючих обіймах гордовитих красунь. Снігу більше не випало, і поступово біле простирало на землі набуло бруднувато-сірого відтінку. Очевидно, хтось, не витерши ніг, довго ходив ним туди-сюди. Може, то був вітер? У ці дні Лариса нічого не писала. Минуле ніби відійшло кудись убік, хоча все ще дихало в спину.

Дід Федір влаштував банний день і запросив попаритись у власноруч збудованій бані, яку розтоплював довго й ретельно — неначе чаклував. Зате коли Лариса з неї вийшла, то на мить подумала, що втратила тіло, перетворившись на духа. Думки теж пройшли крізь своєрідне очищення, залишаючи тільки відчуття радості. Виявляється, так буває. Людина радіє просто тому, що дише й слухає вітер у димарі.

— Ти, Ларисо, тепер до мене щосуботи заходь. Моя банька куди краща, ніж травичка в Марії Степанівни, та й користі з неї більше.

Марія Степанівна жартома показала кулак і нагримала:

— Почекай-почекай, прокинься твоя виразка шлунку, прибіжиш по мою травичку — а зась. Лізь у свою баньку.

— Та ти не сердься, сусідонько. Твоя травичка часом теж у пригоді стає.

Лариса слухала, як чубляться старі. Наче подружжя, що давно відгуляло своє золоте весілля. Не вистачає, правда, дітей та онуків, щоб повен двір у святкові дні. Дивно, але ж у Марії Степанівни, здається, є син. Чому ж ще жодного разу не приїздив?

Уже вдома, провалившись у м'яку перину, Лариса раптом спитала:

— А де ж ваш син, Маріє Степанівно?

Очі старенької враз погасли, і вся вона ніби зробилася меншою, кілька хвилин мовчала, а потім, вкривши Ларису теплою ковдрою, гірко зітхнула:

— Нема.

Жінка здригнулась і ніяк не могла до кінця зрозуміти сказане.

— Нема на цьому світі, донечко. Чекає мене в іншому.

— А вірите в інший світ?

— Віриш — не віриш, він є. Якщо ж вірити, то й на цей по-іншому дивишся, розумієш більше. Та що це ми? Давай-но спати, нехай сни будуть світлими.

Лариса слухняно заплющила очі і, слухаючи, як тихенько ходить у сусідній кімнаті господиня, впала в щось біле й невагоме. Потім усю ніч літала під хмарами й ловила посмішки свого янгола. Так, ніби її справді впустили до раю.

З лікарні мене виписали вже весною, правда, вона була ще настільки рання, що для більшості її присутність відчувалася тільки в календарі. Проте я так давно не виходила під відкрите небо, що помітила її одразу. Повітря було іншим, у ньому ось-ось мало зародитися щось нове, може, тому я тоді теж вирішила жити далі, просто для того, щоб жити.

— Ларисо, зайди назад до приймального відділення. Надворі ще холодно.

Я слухняно повернулась у приміщення й присіла на стілець. У повній розгубленості дивилась, як у двері заходять і виходять якісь люди, з'являються на мить у вікні а потім зникають незнайомі обличчя, і ніяк не могла збагнути, хто ж може за мною прийти. Чи є кому йти? Мене охопив жах. Це було настільки помітно, що зайнята записами медсестра відволілась, щоб заспокоїти:

— Не хвилюйся, за тобою ось-ось прийдуть.

— Хто?

— Твоя мама.

Я закліпала очима й ледве видавила із себе:

— Не піду.

У цю хвилину двері відчинились, і в них з'явилася тітка Люда. Вона стривожено поглянула на мене й, зрозумівши, що я все знаю, присіла поруч. Я чомусь боялася дивитись їй в очі, так, ніби там ховалася правда, а якщо в них не дивитись, реальність можна змінити.

— Дівчинко моя, послухай мене уважно. Знаю, це важко зрозуміти й прийняти, але ти мусиш бути сильною. Розумієш, існують закони, за якими твоя матір лишається бути матір'ю, тому ти мусиш жити з нею.

— Це неправильні закони. Вона ж була матір'ю й для Світланки, а зараз її вже нема.

— Знаю, але... Велося слідство, відбувся суд. Злочин скоїв твій батько й за це сидітиме, а мати... Як тобі пояснити, вона не хотіла, щоб таке сталося. Пройшов час, вона прагне змінитися, каже, що любить тебе й буде дбати по-справжньому. Це останній шанс, і його їй дали.

— Не вірю.

— Тобі важко повірити, це зрозуміло, однак члени комісії повірили. Спробуй дати їй шанс, по-іншому поки-що не можна.

Я мовчки сиділа, відвернувшись до вікна. Медсестра щось розповідала тітці Люді, коли в приймальне відділення зайшла мати. Я дивилася на цю чужу жінку й не впізнавала в ній колишньої Сетки — з черговим синцем на обличчі й стійким запахом паленого самогону. Ця нова жінка була чиста, твереза й страшенно розгублена, у руках тримала два червоні яблука й ніяк не могла мені їх віддати, винувато посміхалась, щось белькотала, а потім нарешті зважилася забрати мої речі і взяти за руку. Я байдуже вклала свою долоню в її і слухняно повернулася туди, де вже ніколи не з'явиться мій янгол, однак там не було і його вбивці.

У будинку ніби нічого й не змінилося, він, як і раніше, впускав у себе вітер, ховав темряву й павуків. Правда, кількість останніх катастрофічно зменшилась, а в будинку запахло їжею, чого раніше не спостерігалось. Я навіть уявити не мо-

гла, що моя мати здатна щось приготувати, як це роблять інші жінки щодня для своїх дітей. Мій старий матрац кудись зник, а на його місці стояло не нове, однак справжнє залізне ліжко, хоча й рипіло так, що спати в ньому можна було лише в одному положенні. На вікнах висіли гардини, чомусь яскраво-червоного кольору, а найголовніше — того каменю під вікном не стало. Він зник, неначе й не було, залишилася лише неглибока ямка, в якій сніг загадково відмовлявся лежати, тому те місце моторошно чорніло єдиним сліпим оком на білому й примушувало щоразу здригатися. Узагалі перший час я здригалася ледь не щохвилини. Мені чувся дитячий плач чи гнівні окрики батька. Цих людей не було поруч, але десь у собі я їх не відпустила, пізніше, щоправда, стало легше, і я остаточно переконалась, що людина — унікальне створіння, здатне вижити будь-де й за будь-яких умов, звикнути. Ще вона має пам'ять і водночас здатна забувати, тим самим притупляючи біль. Інакше... інакше можна б було збожеволіти.

У школу йти не хотілось, однак іншого виходу не було. У перший день здавалось, що кожен тикає в мене пальцем і щось шепоче за спиною. Я озиралась і намагалась якомога менше потрапляти на очі, слава Богу, що ефект від моєї появи спостерігався рівно перші кілька годин. Однокласники розпитували про батька, матір, хтось навіть спитав, як саме померла моя сестра. Я мовчала, хоч понад усе хотілося плюнути в обличчя усім цікавим, щоб вони нарешті залишили мого янгола в спокої, а не смакували деталі трагедії, мов тістечко в шкільній їдальні. Зрештою моя мовчанка набридла і, поставивши діагноз «тю-тю», мене залишили, як і колись, самотню на останній парті. А Ніна Іванівна була відверто роздратована, оскільки, як зразковий класний керівник, мала підтягнути мене по всіх предметах чи бодай проконтролювати процес, що вимагало сил та часу, тому особливого захвату не викликало. Інші вчителі спочатку дещо пожвавились, однак згодом охололи й перестали звертати на мою скромну персону особливу увагу. Зраділа по-справжньому єдина баба Мотя і в перший же день спекла смачнющого пирога, купила

солодкого лимонаду й частувала мене всім цим у комірчині, витираючи час від часу сльози й примовляючи «моя красунечка».

Моє нове життя з матір'ю тривало три місяці й чотири дні. Я навіть поступово почала звикати до скрипучого ліжка, яскраво-червоних гардин на вікнах та тверезої матері, от тільки тверезою вона пробула не так і довго, мабуть, у сумі десь півроку. Саме настільки вистачило її переляку від пережитого, щоб утримуватися від алкоголю. Але шок минув, а горілка з лиця землі за цей час не зникла, як і вірні друзяки, що систематично навідувались, аби вправити мізки Сетці, що по-їхньому означало тільки одне — залити їх горючою рідиною. Одного разу, повернувшись зі школи, я наштотхнула на десяток синюшних від випитого облич. Вони всі, як одне, тупо всміхалися й намагалися вщипнути за щічку, немов трирічну дитину.

— Доню моя маленька, йди-но, обніми свою маму.

Я дивилася на п'яну жінку і впізнавала в ній матір — ту, звичну, якою вона була всі ці роки. От тільки зараз не було кому бити її по пиці, тому вона отримала повну свободу дій, могла робити все, що заманеться, абсолютно все. До того ж, їй було відверто начхати як на батька, що сидів у в'язниці, так і на свою маленьку. Ну, не відмовлятися ж заради мене від такого задоволення? Усе повернулося на круги своя, очевидно, це й було її життя. Вона пила будь-що, будь-де, з будь-ким і в будь-яких кількостях, а за відсутності батька з подивом відкрила в собі ще доволі «привабливу» жінку й активно почала це доводити всім охочим. Бажаючи, звичайно, всі до одного були її рівня — без копійки за душею, зате зі стійким запахом перегару. Ці «дяді», з'являючись на ніч, зникали на місяці, жодного постійного, всі — перекотиполе, хоча матір цей факт особливо не засмучував, і вона вкотре відкривала сезон пошуку нового «татка» для мене. Я ж при цьому почувалася настільки зайвою, непотрібною, що часто поверталася додому, аби тільки переночувати в тому скрипучому

ліжку. Згодом звикла, до того ж, у мене з'явилася куди болючіша втрата, аніж відсутність тверезої матері.

Спочатку дізналася, що Валентину Івановичу запропонували місце в дитячій лікарні столиці, він погодився й досить швидко виїхав за новим місцем роботи. Ми сумували за своїм Айболитом і водночас раділи за нього, бо знали, що він там і має бути. Однак згодом стало ясно, що доведеться попрощатися не тільки з ним. З міста переїжджали тітка Люда з Мишком, єдині люди, що хоч частково замінили мені справжню сім'ю. Я часто приходила до них і проводила цілі дні, часом навіть залишалася ночувати, якщо, звичайно, у цей час вдома не було дядька Миколи. Коли ж він повертався, зникала. Так, після останнього його повернення тітка Люда, ледь стримуючи сльози, повідомила, що вони їдуть звідси. Я довго не могла зрозуміти. Навіщо? Куди? З ким? І лише коли побачила, як похапцем пакується сервіз у милу рожеву квіточку, зрозуміла, що все серйозно. Дядько Микола вліз в якусь підозрілу аферу й прогорів настільки, що вони змушені були продати будиночок, котрий посміхався, і переїхати до його матері, аж на Південь. Мишко довго каверзував і відмовлявся їхати, доки тітка Люда не підкупила його справжнім морем. В останні дні до від'їзду він тільки й робив, що розповідав про великі кораблі, капітаном яких він стане, коли виросте.

Я кивала головою й ходила, немов у воду опущена, почала пропускати школу й відчувала себе покинутим щеням, яке господарі забули взяти із собою. Коли прийшов час попрощатися, тітка Люда міцно обняла мене, поцілувала й заплакала:

— Я не можу забрати тебе із собою, дівчинко моя, не можу. Мені просто не дозволять. Віриш, зайчику?

Я вірила.

— Ларисо, обіцяй мені, що будеш розумницею й обов'язково, чуєш, обов'язково станеш щасливою. Обіцяєш? А я писатиму. Пізніше, коли ми трохи там обживемось, ти, можливо,

зможеш приїхати в гості. Це було б так чудово, ми б показали море.

Я кивала, а сама ковтала сльози — такі ж гіркі й солоні, як і те далеке море. Вони поїхали, їхній будинок купили, однак він перестав посміхатись, лише сумно дивився вікнами й чекав, неначе вірив у те, що вони повернуться. Перші кілька місяців я теж вірила, часто бігала на вокзал і годинами вдивлялася в обличчя пасажирів, а раптом побачу серед них знайоми. З часом сиділа на пероні вже просто так, за звичкою, ще пізніше зрозуміла, що вокзал — ідеальне місце для самоти. У приміщенні було завжди тепло, можна було навіть дрімати в кріслах, бувало, що хтось жалів і пригощав чимось смачненьким. От тільки спочатку дядечки в міліцейській формі погрожували інтернатом, бо думали, що я не маю дому, потім махнули рукою й проганяли вже рідко, так, для годиться. Смішні, тут краще, ніж удома.

— Ларисо, ти б сходила до Ніни в гості, чи що? А то вона останнім часом нікуди не виходить, сусідки кажуть, лежить цілими днями й дивиться у вікно. Сходила б, дочко, і тобі компанія, і їй веселіше.

Лариса поглянула на годинник. Восьма вечора, взимку вже пізнувало для гостей, проте слухняно одягнулась, навіть дістала коробку шоколадних цукерок і пляшку домашнього вина.

— Не боїшся темряви? Може, провести?

— Я вже давно нічого й нікого не боюсь.

Баба Марія тільки похитала головою, але провела аж на вулицю, доки Лариса не наказала повертатись у теплу хату, а то ще, чого доброго, застудиться знахарка. Хто тоді всіх лікуватиме? Не Лариса ж. Марія Степанівна щось забубоніла собі під ніс, і згодом заскрипіли, зачиняючись, хатні двері.

Лариса вдихала морозне повітря, йшла повільно, не поспішаючи. Біля подвір'я тітки Ліди помітила автомобіль, на мить навіть спинилась. Це ж треба, у цій глушині вже й за-

була, як виглядають машини. Хто б це міг бути? Може, син? Лариса пришвидшила крок і, не обертаючись, пішла до подвір'я Ніни. У будинку горіло світло, з навстіж відчинених вікон звучала музика, і то в одній кімнаті, то в іншій з'являвся жіночий силует, що кружляв у танці з кимось невидимим.

— Здається, я вчасно. Скільки квитки коштують на таку дискотеку?

Ніна лише підозріло засміялась і зникла у дверях спальні.

— Ясно. Тут усе безкоштовно, включно й любов господині.

Лариса поклала цукерки на стіл, дістала бокали із серванта, налила по самі вінця червоного вина, зачинила всі вікна й вимкнула музику. Зайшовши в спальню, мовчки обняла за плечі ридаючу Ніну й хвилин десять сиділа, відчуваючи, як здригається від наступного нападу сліз змучене тіло, потім суворо наказала припинити:

— Годі, вставай, будемо вмиватись і святкувати.

Ніна відірвалася від подушки й запитала:

— Що?

— Що-що? Похорони любові. Ви ж усе вирішили остаточно?

Жінка мовчки кивнула й слухняно пішла вмиватись, а вже за десять хвилин, ще з червоними очима, пила таке ж червоне вино.

— Він дізнався про маму й одразу примчав... пригорнув до себе, сказав, що вже не відпустить. Господи, і навіщо так знущатися над людиною, яку любиш?

— Він хоче бути з тобою.

— Але ж...

— Знаю, дружина й новонароджена доня. Він знав, що через них ти переступити не зможеш, однак й із собою нічого вдіяти не зміг.

— Я сказала, що не люблю його.

Лариса кивнула головою.

— Що забула.

Ще кивок.

— Що люблю іншого.

— Ага, залишилося тільки знайти претендента на це почесне місце. Подивися на себе в дзеркало, закохана наша.

— Я думала, що так йому буде легше забути.

— Думала вона. А сама?

— Не можу. І навряд колись зможу.

— Отож.

Через дві години дві п'яні жінки співали про кохання. Таке дурне й сліпе, тоді навіщо таке сильне?

Зараз мені важко пригадати день, коли в моєму житті з'явився Н. Скоріш за все, він був там досить давно, ми просто не помічали одне одного. Мене мало цікавили приятелі матері, до того ж, вони були настільки схожими, що, здавалось, їх спільний портрет малювали під копірку. Н. нічим не вирізнявся: блукаючий погляд, спітніле обличчя з блискучою лисиною, брудний одяг із чужого плеча, запах спиртного, одним словом, досить типово. До певного часу моя скромна персона теж не викликала особливого пошвавлення серед п'яної компанії. Ні матір, ні п'яні друзяки мною не цікавились, максимум, для чого я могла знадобитись, то це збігати за наступною пляшкою на так звану «точку». Щоб уникнути цієї місії, я або йшла з дому, або забивалась у самий куток ліжка, вкривалася ковдрою й затуляла вуха.

Саме там на мене й наштотхнувся Н. під час однієї з гулянок. Він, очевидно, хотів прилягти, щоб перевести подих, і досить щиро здивувався моїй присутності поруч. Хвилини дві концентрував погляд, намагаючись пригадати, хто ж я така, потім посміхнувся майже беззубим ротом, провів по моєму волоссю спітнілою рукою й захропив. Я вискочила на вулицю й довго трусилася на подвір'ї. Мене калатало від огиди. Згодом почала помічати дивні погляди на собі. Тоді ще мало розуміла, що вони могли означати, проте інтуїтивно вловлювала небезпеку й намагалася його уникати. Одного разу випадково почула уривок розмови Н. із матір'ю. Вони

смалили на подвір'ї дешеві цигарки, Н. діловито обнімав матір, а вона дурнувато гиготала.

— Сетка, я те... Ти бачиш, яка краля в тебе під носом росте?

— Це ти про кого, старий розпуснику?

— Я старий, не старий, а справжню бабу й не в такому болоті роздивлюсь. Правда, до баби ще далеко, зате який бутон, яка квіточка.

— Не тумань. Про кого це ти?

— Про кого, про кого? Малу твою. Вона ось-ось така девка буде — пальчики обличеш.

— А не заціпить, старий пень?

— Тю, дурна! Це ж тобі на користь. Знаєш, скільки така любов коштувати може? Я організувати все берусь, за гарний відсоток, звичайно. Та й те... опробувати спершу самому треба, га?

— Верзеш таке!

— Ти подумай, Сетка, добре подумай. Гроші зайвими не бувають, а вона може того... і сама б не проти. А що? Гени, кажуть, пальцем не задавиш.

— Це ти на кого натякаєш? Ану, повтори мені, та тільки так, щоб я зрозуміла.

— Ох, кицюню, йди-но сюди, я не тільки скажу, а й показати можу...

Я мчала вулицею, не розбираючи дороги, аж до вокзалу, забігла в приміщення, знайшла найбільше дзеркало й прискіпливо почала вивчати своє відображення в ньому. Що? Що зі мною було не так? Звичайна, цілком звичайна. Правда, останнім часом витягнулася, довго була худа, немов тріска, зараз почала якось кругліти. З'явилася талія, не суцільна — з голови до п'ят, а там, де й мала бути, груди боліли, набирали форми. З обличчям ніби ніяких змін, очі, як завжди, трохи витрішкуваті, брови чорні й чіткі, повні вуста, правильний ніс, немите скуйовжене волосся стирчить чорними хвилями в усі боки. Ні, ну, набагато вродливіші є. Хоча б у нашому класі дівчата. Уже про хлопців балакають, одяг такий дивний почали вдягати. А я? Брудна й колюча. Яка з мене квіточка?

Після того випадку пройшло кілька тижнів, я почала забувати почуту розмову й втратила пильність. Мені здавалось, що матір усе-таки не зважиться на подібне, навіть не через щире любов до своєї дитини, а від страху. Однак я недооцінила її жадібність і вміння Н. переконувати. Того дня, прийшовши зі школи додому й не почувши п'яного реготу, я спокійно зайшла до будинку і вже на порозі зрозуміла, що щось не так. Матір підозріло зраділа моїй появі, що зовсім було їй не властиво.

— О, Ларисо, добре, що ти прийшла! У нас тут гість, а мені відійти ненадовго потрібно, ти б його розважила. Домовились?

Я не встигла навіть розтулити рота, як за моєю спиною грізно грюкнули входні двері. Коли я кинулася до них, то з жахом зрозуміла, що матір їх замкнула. Я грюкала, біла кулаками, молила відчинити, але вона пішла, жодного разу не озирнувшись. Я ще довго кричала, хоча розуміла, що мене ніхто не врятує. Кому потрібна дитина, яку рідна матір продала за пляшку горілки. Рівно стільки коштувала моя невинність.

— Ну, чого ти так розходилась? Не бійся, дядечко тебе не з'їсть. От побачиш, тобі навіть сподобається.

Я закричала, щоб він не наближався, однак його мало цікавили мої прохання, і він повільно почав підходити. Крок, ще один, ще. Всередині все оніміло. Як тільки він підійшов впритул і торкнувся, я вибухнула. Кусала його до крові, дряпала, біла ногами, однак нічого не могла зробити дорослому чоловіку з його дорослими бажаннями. Навпаки, було помітно, що це його лише заводить. Він відверто забавлявся, правда, доти, доки я не вкусила його щосили за кінчик носа. Н. озвірів і почав наносити удари, так, неначе знав кожную больову точку на моєму тілі. Я почала втрачати свідомість, приходила до тями, але від болю знову падала кудись униз.

У пам'яті збереглися лише відчуття. Його піт, сопіння й руки. Ті руки були скрізь на моєму тілі, неначе їх було не дві, як у звичайних людей, а десять. Вони обстежили кожен сантиметр шкіри, а потім заїздили і в душу, щоб напаскудити

й там, не лишивши нічого від колишньої дівчинки. З мене текла кров, залишки розірваного одягу прилипали до ніг, а я навіть плакати не могла, кричати — теж. Дивне відчуття заціпеніння й ненависті, а ще бажання померти. Останнього я прагнула так сильно, що, здавалось, зусиллям волі змогла б примусити серце спинитись, адже жити після такого не можна. Відчуття бруду й огиди стискало свідомість. Так-так, огиди до власного тіла, оскільки було ж у ньому щось, що змогло привабити таку мерзоту, з іншими ж такого чомусь не траплялось. Значить, я не така і, очевидно, заслуговую на подібне.

Н. мучив мене майже дві години, вирішивши проінформувати на всі сто відсотків. Коли ж нарешті втомився, залишив лежати на ліжку, і воно перестало скрипіти. У будинку одразу стало тихо, навіть страшно, неначе справді прийшов кінець. Н. сів за стіл, взяв пляшку й налив дві чарки, запропонувавши одну мені:

— З посвятою, крало! Ти тепер жінка.

Я навіть не ворухнулася, і він жадібно випив обидві.

— Ти те... не смій нікому про це заїкатись. Чула? Не повірять. А ляпнеш — хана. В'їхала?

Я байдуже дивилася на павутиння аж під стелею, де великий чорний павук танцював над своєю жертвою. То був метелик. Красивий такий, але з нього пили життя краплина за краплиною, лишалася сама оболонка — ще красива, однак уже пуста.

Коли повернулася мати, побачивши мене без жодного руху, злякалась і почала лаятись. Потім оговталась і, випивши для заспокоєння, втішила, мовляв, нічого. Рано чи пізно це з усіма відбувається, за виключенням старих дів, зате останнє мені вже точно не загрожує. А що грубо так? То це вибачте. Чоловіки всі такі. Оклигаєш, мила. Усі оживають, а потім ще й не зупиниш, самі вішаються. Н. пішов, а мене знудило. Коли матір спокійно захропіла, я вилізла на кухню, нагріла відро води, знайшла дірявий тазик, брусок мила і, зціпивши зуби, терла тіло аж до крові, обливаючись водою, доки та не стала зовсім холодною. От лише це мало допомогло. Бруд лишився,

правда, не ззовні, а всередині. Туди ж так просто з милом не залізти.

Лариса, розтривожена спогадами, не спала майже всю ніч, оплакуючи десятилітню дівчинку, у якої вкрали рештки дитинства. Вона навіть не лягла до ліжка, так і просиділа ніч біля вікна в кріслі-гойдалці. Закутавшись у теплу ковдру, дивилась у нічне небо й не бачила нічого, окрім темряви, часом арімала, потім прокидалась, коли ж уже почало сутеніти, помітила його. Це був сніг. Великі й лапаті шматочки неба, але вже білого кольору, чистого, як сніг дитинства. Снігопад почався раптово, неначе хтось невидимий нагорі вирішив витрусити величезну перину й ненароком її розірвав. За кілька хвилин усе навколо стало білим і пухнастим, а ще якимось легким, майже невагомим. Так, ніби земля ось-ось не втримається і злетить.

— Доброго ранку. О, а чому ліжка не розстелене? Ти що, дитино, спати не лягала чи вже встигла застелити?

— Ні, не змогла.

— Ну-ну, нічого. Я тобі сьогодні особливого чаю увечері дам, спатимеш всю ніч, а зараз ходімо снідати. Ти диви, який сніг! Замете всі дороги-стежки, то з хати й не вийдеш.

— Але як красиво.

Старенька на мить замилювалася і навіть усміхнулася заздрібно. Так іноді посміхаються людям, яких дуже люблять.

— Красиво, дочко. У природі стільки краси, що людина її осягнути не в змозі. А ще коли так поспішає жити, то й узагалі не зупиниш.

Після сніданку з'явився несподіваний гість, вірніше гостя. Ніна довго струшувала в коридорі сніг з одягу, а він одразу танув, залишаючи мокрі сліди на підлозі. Це чомусь так розсмішило жінок, що всі троє довго сміялись.

— Ти, напевно, весь сніг на вулиці позбирала й нам у хату принесла.

— Якби весь, то не донесла б, Маріє Степанівно.

— Заходь-заходь, обігріємо. Я ось тісто на вареники замісила, наліпимо з яблуками та як наваримо! А назад, мила моя, додому ти вже навряд потрапиш, з такою погодою жити залишишся.

— Варениками годуватимете, то й не проти.

У жінок були білі руки, тісто вийшло добре, однак залишало сліди всюди, у першу чергу на тих, хто його ліпив. Робота йшла неквапливо й весело, було в ній стільки спокою й миру, що на душі ставало затишно-затишно. Жінки багато говорили про все й ні про що конкретне. Словом, справжня ідилія, яку й застав дід Федір, коли, шкутильгаючи, нарешті дібрався до сусідки.

— Ет, вчасно я вирішив навідатися до Вас, Маріє Степанівно. Почастуєте холостяка смакотою, а то я вже всох від недоїдання.

— А може, ще від чого, Федоре Павловичу?

— Насідайте-насідайте, бабський батальйон! Знаємо ми ваші натяки.

— Це ж треба, яким сором'язливим сусідом Бог наділив. Та заходь, до столу сідай, нехай у хаті чоловіком хоч запахне.

— Отож, — щиро зрадів дід і доволі жваво вмовився ледь не на саме почесне місце, так, ніби завжди там і сидів.

Вареники вдалися смачними, а з домашньою сметанкою, то й узагалі відірватися не можна. Особливо нахвалявав страву дід Федір, чим заслужив не одну додаткову порцію, а коли вже жоден вареник влізти не міг, попросив трохи додому, щоб собаці дати. Марія Степанівна махнула рукою:

— Та дам, от тільки з якого це часу в тебе собака з'явився, сусіде? Може, спеціально для цих вареничків завів?

Дід Федір ображено хмикнув:

— Не віриш, а даремно. Я на днях його, бідолашного, підібрав. Думав з'їздити до міста, і коли йшов до повороту, ну, там, де автобус зупиняється, його й побачив. Сидів сам, рудий такий, побитий, на дорогу дивиться, чекає на когось. Цілий день у тому місті прокрутився, назад увечері з автобуса схожду, а він ще сидить. Думаю, точно чекає на когось тварина.

Підійшов ближче, дивлюсь — ошийник. Домашній, значить, і породистий якийсь, тільки змучений. Позабавлялись, видно, господарі, познущалися та й викинули тут, а він їх чекає. Ти скажи, Маріє, що ж це у світі коїться, щоб собаки за людей сердечнішими стали. Забрав його до себе, спочатку йти не хотів, потім погодився. Я йому і те, і те, а він побуде-побуде й до того повороту біжить, сяде й виглядає, лиш під вечір повертається. Це сніг випав, то в коридорі його лишив, лежить і скавучить. Чекає, бо, тее, — вірний.

Увечері провели гостей, наділивши кожного глечиком із варениками. Лариса допомогла прибрати зі столу, потім випила чарівного чаю й провалилась у сон. Снівся пес. З нього знущались, а він усе одно нікуди не йшов, напевно, тому, що то був його дім.

Після пережитого я нагадувала того пса, не знала, куди йти, тому й продовжувала жити під одним дахом зі спогадами та болем. Спершу навіть вийти кудись боялась, а коли наважилася на прогулянки, то робила це тільки в сутінках, щоб мене не бачили. Мені тоді здавалось, що кожен перехожий тикає в спину пальцем, бо я не така, як інші. Чим конкретно відрізняюсь, до кінця не розуміла, однак звинувачувала в цьому себе. Смішно, але у свої десять років і з моїм життям я ще мало що знала про статеві стосунки між чоловіком і жінкою, тому не могла судити, що є нормальним, а що — ні. Інтуїтивно відчувала, що пережите мною з іншими не відбувається, звідси й робила висновок, що я людина нижчого гатунку.

Унікаючи людей, перестала ходити до школи. І згодом Ніна Іванівна відвідала наш дім, відчитала хмільну матір і мене разом, остаточно наклеївши ярлик «педагогічному впливу не піддається», «важка дитина» і решта в подібному руслі. Через деякий час, переборовши свої страхи, я все-таки зважилася піти до школи, у навчанні відстала страшно, але цього разу зі мною особливо не панькались і впевнено виводили в журналі красиву трійку. Посередньо. Приблизно так

я й почувалася. Зміни в моїй поведінці змогла помітити лише баба Мотя. Вона довго допитувалася, що сталося, але я так нічого й не сказала, скоріш за все, навіть не через страх, просто мені було соромно, дуже. Мати спокійно заливала очі горілкою й далі, часом навіть здавалося, вона встигла забути, що її дівчинка вже не зовсім і дівчинка. Н. мене не чіпав, очевидно, вирішив дати час оговтатись. І робив це цілком правильно, бо з того вечора в мене під подушкою завжди лежали сховані ножиці. Я боялася його й ненавиділа, готова була померти, ніж дозволити подібному повторитись.

Час ішов. Минуло, мабуть, місяців два, і вони нарешті зважилися відкрити свій бізнес на моєму тілі. Знайшли клієнта, який зміг запропонувати щось більше, аніж пляшка горілки, за секс із дитиною. Не знаю, яку ціну мені склали, однак я все зрозуміла, побачивши незнайомого чоловіка на порозі кімнати. Він встиг лише посміхнутись, так, як посміхався голодний кіт біля миски з вершками, якби коти навчилися посміхатися. Я не вагалась і секунди, коли притулила холодну сталь ножиць до грудей. Смерті не боялась, боялася залишитися з цим чоловіком один на один. І він повірив. Очевидно, мені важко було не повірити. Відчувши, що все може завершитися не так весело, як уявлялось, чоловік розгублено відступив, можливо, побоявся, що випадково постраждає й сам, тому просто пішов, заощадливо повернувши заплачені гроші назад.

Н. кидався по будинку в справжній істеричі. До того я думала, що на такий вереск здатні тільки жінки. Потім підбіг і заніс кулак для удару, у ту ж мить ножиці боляче врізались у тіло, по руках поповзли слизькі червоні змійки.

— Тю на тебе. Дурна зовсім! Сетка, у тебе мала вольтонута на всю голову.

— А я казала тобі, щоб не чіпав. А ти — гроші-гроші, експерт хренов!

Мене залишили в спокої і вже за десять хвилин заливали свій провал алкоголем десь на кухні. А я плакала, крадькома намагаючись спинити кров. Тіло трусило, руки відмовлялися

слухатись, було дуже боляче, проте стало ясно, що це перемога. Бій виграно, бо після цього на мене махнули рукою надовго. З часом рана загоїлась, не лишилося навіть рубця чи шраму, от лише рани всередині загоюються не так швидко і ще довго ниють.

Великий сніг лежав довго. Іноді Ларисі здавалось, що їхній маленький світ загорнули у величезне біле простирadlo, не лишивши жодного виходу. Мабуть, довгий час так і було насправді, просто це не одразу помітили. Нікому з жителів хутора в місто їхати не знадобилось, необхідності не виникало, адже тут навіть хліб пекли свій. Здається, це робила тітка Зінаїда й приносила до крамниці, де його й купували, інші товари сюди завозили не так часто. Швидкої медичної допомоги, дякуючи Богу, нікому не знадобилось. Так усе й обійшлося. А сніг усе кружляв за вікном, зафарбовуючи все довкола в спокій білого кольору. Десь лише на п'ятий день на вулицях почувся гуркіт, а дороги нарешті розчистили, лишаючи по краях справжні снігові стіни, в яких кожен господар пробивав щось на зразок дверей до своєї господи.

У гості тоді ходили мало, тому Лариса встигла звикнути до снігової самотності. Іноді, правда, дзвонила Ніна, і вони розмовляли знову ж таки про сніг. Коли раптом одного вечора хтось постукав у вікно. Визирнувши, Лариса навіть розгубилась, побачивши абсолютно незнайоме чоловіче обличчя. Хвилину стояла посеред кімнати, не знаючи, що робити, потім здогадалась, що дивний відвідувач прийшов, скоріш за все, до Марії Степанівни, просто вікна переплутав або взагалі не знав про її присутність тут.

— Маріє Степанівно, у нас, здається, гість.

— Хто б це міг бути? О, Миколо! Добрий вечір, проходь, сідай ось ближче до грубки, щойно розтопили, то обігрієшся.

Чоловік розгублено розглядав то трави, що звисали зі стелі, то господиню й Ларису. Одразу було помітно, що він не-

рвує чи чогось боїться. Обличчя характерного сіруватого відтінку, припухле, очі червоні. Усе свідчило, що він п'є, однак зараз був абсолютно тверезий. Може, тому й такий переляканий? Всяке буває, коли одного дня на світ раптом подивитися тверезими очима.

— Я по допомогу прийшов...

Марія Степанівна витерла зі столу неіснуючі крихти й зітхнула:

— Допомогти собі, насамперед, лише ти можеш.

Чоловік здивовано так подивився, а потім махнув рукою:

— Та хіба я про себе! Ясно, що гра зіграна, бо пропив усе, навіть сім'ю. Ви мені інше поясніть, чому Маринка, а не я? Навіщо дитині це?

— Почекай, а що з Маринкою?

Він рвучко сховав обличчя в долоні, сидів так, похитуючись взад-вперед, а потім розплакався. Дорослий чоловік ридав, як маленький хлопчик, у якого відбирають улюблену іграшку. Ці сльози були настільки несподіваними, що обидві жінки в перші хвилини стояли мовчки, не знаючи, куди сховати очі. Потім Марія Степанівна принесла великий рушник, щоб можна було сховати сльози хлопчика, а Лариса налила повну склянку води, хоча, доки донесла, ледь половину не вихлопала.

— Та я нічого. Просто зрозуміти не можу, чому ця клята хвороба обрала мою донечку. А Катя, дружина, навіть не подзвонила, ніби я не батько, ніби мене й нема. Це теща моєї матері розповіла, що гроші потрібні на операцію, у дитини щось серйозне з нирками. Лікарі кажуть, оперувати треба терміново, але необхідної суми в нас нема, навіть четвертої частини, а дівчинка моя мучиться. Маріє Степанівно, не дай-те їй померти! Я не знаю, до кого йти, що говорити. Допоможіть дитині, благаю!

— Заспокойся. Тихше-тихше. Біда яка, Господи! Їй же всього чотири рочки, а вже таке. Милий мій, з такою хворобою однією моєю травичкою не впоратись. Скільки ж на операцію треба?

Чоловік обхопив голову руками й почав розхитуватися на стільці, дивлячись кудись на підлогу під ногами, неначе там причаївся найстрашніший ворог.

— Багато, близько двадцяти тисяч доларів. Може, для когось це й не гроші, але де такі суми в нас? Найгірше, що часу нема, можуть... не встигнути.

Лариса стояла у дверях кімнати, відчуваючи, як щось холодне й знайоме повзе серединою, потім вийшла, дістала дорожню сумку, довго в ній щось шукала, а коли вийшла, простягнула знайдене незнайомцю. У долоні лежав годинник, загадково підморгуючи золотом і коштовними камінцями.

— Візьміть. Це відомий виробник, таких у світі з десяток набереться, вистачить не на одну операцію.

Чоловік ошаліло дивився на подарунок і довго не міг повірити, що годинник матеріальний, а не вигадка хворої уяви, потім облизав пересохлі губи й прошепотів:

— Мені не давайте, я матір пришлю, вона забере й Маринці відвезе.

Далі піднявся й поволі пішов, уже на порозі різко спинився і, швидко повернувшись, потис Ларисину руку так, що стало боляче, і видихнув:

— Дякую.

Через півгодини прийшла тітка Дуся і впала до її ніг, цілуєчи руки.

— До останнього подиху за Вас молитиму Творця, рідна Ви наша! Спасибі за дитину, спасибі...

Лариса ховала руки й сльози, дивлячись, як плаче ця жінка.

Коли пізня відвідувачка пішла, Марія Степанівна погладила Ларису по голові й прошепотіла:

— Добру справу зробила, дочко, добру.

Мати мене не любила ніколи, та й узагалі не любила, на це їй, очевидно, бракувало душевних сил. Єдина людина, про інтереси якої вона хоча б якось дбала, була вона сама. Якби я, наприклад, серйозно захворіла, то навряд би хтось став сту-

кати в чужі двері, щоб знайти там хоча б примарну надію. Це я знаю точно, не з власних здогадів чи припущень, просто знаю.

Мене продали одного осіннього дня. Так-так, як продають домашніх котів чи собак, хоча ні, господарі зазвичай дбають, щоб їх улюбленці потрапили в хороші руки. Мені на подібну милість розраховувати не довелося. Борги за комунальні послуги за кілька років зросли настільки, що перевищили вартість самого будинку з усіма його примарами. Нам перестали постачати електроенергію, перекрили газове опалення. Усе, що можна було винести й продати, було давно пропите. Мені ніяк не вдавалося збагнути, за що ж вони продовжують пити щодня, адже в кожного з цієї компанії за душею і в кишенях завжди гуляв вітер. Хтось збирав пляшки, картон, хтось сидів із простягнутою рукою, хтось крав, однак ніхто навіть не спробував працювати. Це був свій світ злиднів, бруду й горілки, однак міняти в ньому бодай щось не хотіли, от і доводилося шукати альтернативні способи заробітку.

Коли першочерговий бізнес-план щодо моєї персони провалився, скоріш за все, саме Н. вирішив, що мене можна продати третім особам, а ті вже нехай самі вирішують, торгувати всім моїм тілом чи окремими його органами. Думаю, матір деякий час вагалась, однак спокуса була занадто велика, і вона одного дня махнула рукою на страх. Я не знала нічого, навіть не відчувала, що затівається щось страшне, згодом навіть не одразу зрозуміла, оскільки подібне відмовлялося вкладатись у рамки здорового глузду, тим паче дитячого. Знову ж таки, потрібні зв'язки в кримінальних угрупованнях міста мав Н. Він і знайшов покупців, які постачали живий товар за кордон, а далі слід безвісти зниклих дітей надійно губився. У моєму випадку спектакль розбитих горем батьків мала зіграти матір — за доволі вагомий гонорар. Гроші й задоволення, хмільний рай на землі. До речі, надалі вони планували спробувати «виготовити» нову партію, а що, народжувати вдома вже добре виходить. Чому б на започаткувати такий собі конвейер дитячих душ?

Мені просто пощастило, пощастило вперше. Розслідування подібних справ дійшло до критичної точки, і я стала останньою й першою врятованою жертвою. Той день пам'ятаю погано, очевидно, підмішали снодійне чи щось на зразок того, щоб максимально спростити передачу товару. Усе відбувалось у якомусь в'язкому тумані, який час від часу огортав настільки, що я вже нічого не могла бачити. Відчувала, що мене одягли, голос матері наказав посміхатись, цікаво було, кому. Потім кудись повели, ноги відмовлялись іти, і мене підтримували під руки, доки не посадили в машину. Ми довго кудись їхали, спинились, почувися чоловічі голоси, матір знову наказала посміхнутись. Я з останніх сил намагалася розплющити очі, аби зрозуміти, що коїться. Перед собою побачила незнайомих чоловіків у чорних окулярах, ще встигла подумати, з якого дива їх одягати в дощ. Почула, як хтось вимагав зменшити ціну, оскільки одна нирка хвора, однак матір стояла на своєму й намагалася торгуватись, потім крики, глухі удари і все. Туман перейшов у темряву.

Коли отямилась, відчула до болю знайомий запах, однак одразу пригадати, звідки я його знаю, не виходило. Очі відкрилися повільно, повіки здавалися настільки важкими, ніби хтось на них поклав каміння. Білі стелі, білі стіни, люди в білому. І запах, то пахло хлором і ліками. Значить, я знову в лікарні. Цього разу до мене не приходили відвідувачі, бо не було кому. Тітка Люда й Мишко слухали, як плачуть чайки, десь дуже далеко звідси; Валентин Іванович став Айболитом для столичних дітлахів; Ніна Іванівна організовувати однокласників для відвідування хворої не стала, а самі вони не мали бажання цього робити; матір посадили, і покарання вона мала відбувати десь дуже далеко від «своєї маленької дівчинки», та в її житті мене не було й до цього, як і втраченого маленького янгола; баба ж Мотя захворіла й лежала під крапельницями поверхом нижче. Коли мені полегшало й з'явилися сили ходити, я нишком спускалася до неї в палату, сідала біля ліжка та дивилася на зморшкувате обличчя, яке залишилося добрим, навіть коли з нього пішла душа. Син та онуки на по-

хорон не приїхали, мене не пустили. Її тіло засипали землею, і ніхто не стояв поруч, зовсім як за життя.

Пам'ятаю, одного дня дивилась, як із клена, що ріс біля вікна лікарні, осипалося красиве листя багряного кольору, а вітер розносив його туди-сюди по невеличких алейках, де ще прогулювалися поодинокі силуети хворих. Не знаю чому, але тієї миті я раптом усвідомила, що залишилась у цьому світі абсолютно сама. Адже люди, які оточували моє життя, кудись зникли, не було нікого, лише опале листя, яке розносить вітер маленького янгола.

Єдине, що я твердо знала після всього, що сталося, — більше ніколи не повернуся до будинку з примарами, бо навіть їх там уже не лишилося.

— Ларисо, до тебе прийшли!

Лариса відклала написане й підвелася, коли до кімнати зайшла жінка із запаленими очима. Красиве, але змучене обличчя, у погляді — відчай, змішаний із надією. Щось було в цьому знайоме, колись пережите, вистраждане, можливо, тому їй здалось, що вона знає цю жінку. Незнайомка кілька хвилин пильно дивилась на Ларису, потім підійшла і взяла за руку.

— Я вам дещо привезла, це малювала Маринка.

На альбомному аркуші дитячою рукою була намальована принцеса в довгій червоній сукні по п'яти, з короною на голові. У правому куточку палало яскраве жовте сонечко, внизу всіма барвами цвіли неіснуючі квіти. Під самою принцесою старанно, але зовсім по-дитячому було виведено: «Моя нова хрещена мама. Дякую».

Лариса не втримала посмішку. Малюнок був настільки зворушливо-щирий, що мав більше вартості, ніж шедеври всіх найвідоміших художників, разом узятих.

— Дякую, у вашої донечки талант, однак я не принцеса.

— Ви — більше. Ви подарували їй друге життя. Я... я не знаю, як Вам дякувати... вибачте, — сльози не дали закінчити, голос

зрадив, і вона розплакалась. Це були сльози полегшення, так плачуть, коли падає важкий тягар і розбивається на тисячі дрібних уламків, кожен з яких — уже пір'їнка, легка й невагома. Для чотирирічної дівчинки настане завтрашній день. Лариса незчулася, як з очей поповзли солоні змійки, однак вони не жалили. До кімнати зазирнула Марія Степанівна, подивилася на жінок і посміхнулася:

— Так і до повені недалеко, от затопите хату, що тоді накажете робити? Ходімо краще чай пити, я печива напекла домашнього. Пам'ятаеш, Катю? Маринка ще зовсім крихітною була, а любила те печиво. Я їй його в лікарню передам, скажеш, від зайчика. Дивись, і одужає швидше.

Катя кивнула, витираючи заплакані очі.

— Ледве не забула, ось це Вам. Тут усе, що залишилося після витрат на операцію, візьміть.

Лариса здивовано подивилася на пакунок, перев'язаний дитячою рожевою стрічкою.

— Не треба. Мене вони вже не врятують. А якщо допоможуть ще якійсь дитині, тоді дійсно будуть чогось варті.

Частина II

ЗВ'ЯЗАНІ КРИЛА

